

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
STŘEDISKO VZDĚLÁVACÍ POLITIKY

Uplatnění absolventů vysokých škol na trhu práce

Expertizní studie

Jan Koucký a Martin Zelenka

Praha, říjen 2009

Obsah

OBSAH	1
ÚVOD	2
1 KOLIK MÁME VYSOKOŠKOLÁKŮ?	6
2 ABSOLVENTI NA PRACOVNÍM TRHU	9
2.1 SPECIFIKA PŘECHODU NA TRH PRÁCE V ČESKÉ REPUBLICE A VYHLÍDKY ABSOLVENTŮ VŠ DO BUDOUCNOSTI.....	9
2.2 NEZAMĚSTNANOST ABSOLVENTŮ VYSOKÝCH ŠKOL V ČESKÉ REPUBLICE	11
2.3 NEZAMĚSTNANOST LIDÍ S VYSOKOŠKOLSKÝM VZDĚLÁNÍM V ČR A EU, DŮSLEDKY EKONOMICKÉ KRIZE	13
2.4 VÝHODA VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁNÍ NA TRHU PRÁCE	16
2.5 SHODA DOSAŽENÉHO VZDĚLÁNÍ A VYKONÁVANÉHO ZAMĚSTNÁNÍ.....	19
2.6 SOUHRNNÉ MEZINÁRODNÍ SROVNÁNÍ UPLATNĚNÍ ABSOLVENTŮ VYSOKÝCH ŠKOL	24
3 SKUTEČNÉ A POŽADOVANÉ KVALIFIKACE ABSOLVENTŮ VYSOKÝCH ŠKOL.	25
4 HODNOCENÍ ŠKOLY VYSOKOŠKOLÁKY	28
4.1 HODNOCENÍ STUDIA STUDENTY VYSOKÝCH ŠKOL.....	28
4.2 HODNOCENÍ VÝUKY ABSOLVENTY VYSOKÝCH ŠKOL	29
4.3 VOLBA V PŘÍPADĚ OPAKOVÁNÍ VZDĚLÁVACÍ DRÁHY.....	33
5 ZÁVĚR	35
VYBRANÁ LITERATURA	36

Úvod

Období přechodu ze vzdělávání do pracovního života je již skoro dvacet let středem pozornosti mnoha výzkumníků a politiků. Mladí lidé po skončení přípravy na povolání patří ve většině vyspělých zemí ke skupině nejvíce ohrožených nezaměstnaností. Tato skutečnost znamená nejen neuspokojivé využití potenciálu lidských zdrojů z pohledu společnosti, ale z pohledu jednotlivce může negativně ovlivnit budování pracovní a životní kariéry. Stále důležitějšími se tak stávají otázky, jaké faktory ovlivňují začleňování mladých lidí do pracovního života a jakými způsoby lze tento proces usnadnit.

V této souvislosti se diskuse odborníků zaměřuje na to, jak by příprava na povolání měla vypadat, pokud jde o oborovou a úroňovou strukturu vzdělávacího systému, jak zajistit větší variabilitu a prostupnost vzdělávacích cest, v jaké míře má počáteční vzdělání kombinovat obecné dovednosti a odborné znalosti, jak by měl fungovat podpůrný informační a poradenský systém a jakým způsobem sblížit vztah mezi vzděláváním a trhem práce a podnítit spolupráci škol se zaměstnavateli?

Aby bylo možné vůbec takovéto problémy řešit, je třeba si nejprve odpovědět na otázku, jak lze vlastně přechod ze vzdělávání do pracovního života definovat? Z pohledu jednotlivců (absolventů škol) může být tento přechod chápán jako období změny statusu, během kterého směřují mladí lidé směrem od vzdělávání na plný úvazek k stabilní pracovní pozici na trhu práce. Bohužel je však poměrně obtížné formulovat kritéria pro označení konce přechodového období nebo konce integrace na pracovní trh. Odpověď na to není jednoznačná a liší se podle vzdělávacího, ekonomického a společenského kontextu. V zásadě však lze použít dva pohledy. Z makroekonomického hlediska je dokončeno období přechodu v momentě, kdy míra nezaměstnanosti určité věkové kohorty dosáhne stejné úrovně jako míra nezaměstnanosti dospělých. Z pohledu jednotlivce je pak přechod dokončen v momentě, kdy získá člověk stabilní zaměstnání.

Forma přechodu ze vzdělávání do zaměstnání závisí z velké míry na situaci v jednotlivých zemích. Ta se samozřejmě liší, protože v různých zemích existují různé systémy vzdělávání a navíc různá ekonomická a sociální situace ovlivňuje všechny prvky, které v přechodu hrají roli.

Zdaleka nejdůležitějším předpokladem úspěšného přechodu z počátečního vzdělávání do pracovního života je silná a dobře fungující ekonomika. V porovnání s celkovým stavem hospodářství jsou vlivy různých vzdělávacích systémů, struktur trhu práce, politik vzdělávání a zaměstnanosti relativně okrajové. Nicméně je zřejmé, že na tomto okraji má vzdělávací, zaměstnanecká a sociální politika na rozdíl mezi zeměmi podstatný vliv - například při vytváření základů pro celoživotní učení, při řešení problémů s přechodem skupin, u kterých je největší riziko sociální exkluze a při zvyšování ekonomické efektivity a sociální spravedlnosti.

V rámci vyspělých ekonomik lze rozlišit jednak země s vysoce institucionalizovanými vazbami mezi vzděláváním a trhem práce (např. Německo nebo Rakousko) a jednak země, které naopak kladou důraz spíše na flexibilitu poskytování vzdělávání a flexibilitu trhu práce a jejichž systémy kvalifikací jsou navrhovány v co možná nejmenší závislosti na poskytovatelích vzdělávání (např. Spojené království). Ukazuje se, že země bližší prvnímu typu mají také relativně silně rozvinuté sociální partnerství a účast obcí na vzdělávání a na realizaci politik týkajících se mladých lidí a zdá se, že to pro mladé lidi znamená relativně bezpečnou cestu od vzdělávání do pracovního života. Země bližší druhému typu se na druhou stranu zdají mít otevřenější trhy práce pro mladé a především mají systémy vzdělávání a přípravy koncipovány otevřeněji z hlediska celoživotního učení.

V industrializovaných společnostech je vzdělání jasně nejvýznamnějším faktorem předurčujícím úspěch v profesním životě. Zaměstnavatelé si podle něho vybírají pracovníky pro specifické pracovní pozice a úkoly a jednotlivci do něj investují, proto aby vylepšili svoje postavení na trhu práce. V porovnání se staršími ročníky jsou mladí lidé na trhu práce v relativní nevýhodě, jak co se týče zaměstnatelnosti, tak co se týče kvality zaměstnání a to i přes některé v současné době působící faktory, které jim situaci ulehčují. Zejména jde o neustálé zmenšování velikosti věkových kohort, obecný růst úrovně jejich

dosaženého vzdělání, rostoucí doba strávená ve škole a zvyšování podílu hospodářských odvětví, která se zaměřují na rekrutování mladé pracovní síly.

Přesto je však nezaměstnanost mezi mladými lidmi (obzvláště mezi méně kvalifikovanými) podstatně rozšířenější než u dospělé populace. Nejhuře jsou na tom zpravidla čerství absolventi škol, kteří většinou nemají žádné zkušenosti ani pracovní historii a často jen zprostředkované kontakty. Jejich nezaměstnanost se proto většinou pohybuje na zhruba dvojnásobné úrovni jako celková míra nezaměstnanosti. Navíc jsou mladí lidé častěji zaměstnáni na smlouvu na dobu určitou nebo na částečný pracovní úvazek a stále více jich kombinuje zaměstnání se vzděláváním, díky čemuž se ještě více prodlužuje doba přechodu ze vzdělávání do pracovního života. Toto lze však vnímat také pozitivně. V mnoha vyspělých zemích se stává přechod ze vzdělávání do zaměstnání nejen delším, ale také mnohem komplexnějším procesem, který dává studentům příležitost kombinovat práci a zaměstnání tak, aby získali dovednosti využitelné v praxi.

Tématika přechodu absolventů vysokých škol do zaměstnání se do popředí vědeckých a politických diskuzí se v Evropě dostává zejména od počátku 90. let. Tuto diskuzi však není možné charakterizovat pouze jedním možným způsobem. Do popředí totiž současně vstoupilo hned několik témat: rostoucí rychlost proměny znalostí vyžadované zaměstnáním, dramatické strukturální změny pracovní síly způsobené vstupem nových technologií a nových manažerských konceptů, globalizace a evropanizace hospodářství a společnosti, prudká masifikace vysokoškolského vzdělávání od poloviny 80. let v mnoha průmyslových společnostech, vzrůstající nezaměstnanost, klesající transparentnost a nepřetržitost pracovních kariér atd. Je zřejmé, že vysokoškolské vzdělávání dostává, co se týče uplatnitelnosti absolventů a požadavků trhu práce, signály, které jsou více rozporuplné a vytvářejí více dilemat, než kdy předtím.

Vysokoškolského vzdělávání by mělo splňovat čtyři základní funkce. Za prvé předávat znalost vysokoškolských teorií, metod a vědomostí. Za druhé by mělo vést ke kulturnímu povznesení a rozvoji osobnosti. Dále má připravovat studenty pro budoucí práci zprostředkováním "nástrojů" a "pravidel" následně odborné práce. A v neposlední řadě má připravit studenty tak, aby byli schopni zpochybňovat zavedená "pravidla" a "nástroje" odborné práce: musí být skeptičtí a kritičtí, musí zvládnout zdánlivě bezvýhodné pracovní úkoly a snažit se o inovaci.

Tyto tradičně uznávané funkce se pak mohou dostávat do problematického vztahu s trhem práce, přičemž tato problematičnost vztahu mezi vysokoškolským vzděláváním a světem práce je nejlépe vyjádřena ve dvou základních dilematech. Za prvé je na jedné straně expanze vysokoškolského vzdělávání považována za přínos pro hospodářský růst a na druhé straně zde máme fenomén tzv. „over-education“ („nadvzdělanosti“), tedy přílišné vzdělanosti společnosti, kdy studenti vysokých škol mají problémy se získáním zaměstnání odpovídající jejich úrovni vzdělání. Za druhé je pak na jedné straně kladen důraz na relevanci studijních programů vzhledem k pracovnímu oboru, na který připravuje a vzhledem k zaměstnatelnosti studentů a na druhé straně vládou obavy z příliš malého důrazu na akademický způsob vzdělávání, všeobecné vzdělávání a výhod jdoucích nad rámec vztahu s trhem práce a z opomíjení kritické funkce vysokoškolského vzdělávání stejně tak jako přípravy vedoucí ke schopnosti inovovat.

Spolu s rostoucím zájmem o problematiku přechodu absolventů vysokých škol ze vzdělávání do zaměstnání se začali vyskytovat specializované výzkumy, které se touto tematikou zabývaly. Mezi hlavní výzkumná témata pak patří vývoj zaměstnanosti a poptávky po vysokoškolsky vzdělaných lidech, vztah mezi investicí do vzdělávání, úrovní dosaženého vzdělání a příjmem, vztah sociálně-ekonomického a rodinného zázemí, dosaženého vzdělání a pracovní kariéry, vztah mezi pracovní náplní a využitím schopností a znalostí, délka přechodu, spokojenost s prací, průběh počátku pracovní kariéry a očekávání zaměstnavatelů vůči absolventům.

Uplatnění absolventů vysokých škol na trhu práce se v poslední době se v poslední době stává ústředním tématem i v České republice. Zkoumání přechodu absolventů vysokých škol ze vzdělávání na trh práce probíhá na celostátní úrovni v České republice třemi hlavními způsoby. Prvním je

systematické a pravidelné sledování a analýza údajů o nezaměstnaných a míře nezaměstnanosti absolventů vysokých škol, druhým způsobem jsou občasná výběrová šetření, která se speciálně zaměřují na tuto problematiku, a třetím způsobem jsou šetření, která se jí věnují alespoň částečně. Z věcného hlediska se výzkum zaměřuje zejména na zaměstnatelnost absolventů vysokých škol, hodnocení studia a využití získaného vzdělání a kvalifikace na trhu práce absolventy, a to v mezinárodním kontextu nebo ve srovnání s ostatními stupni a druhy vzdělání a dále s jednotlivými školami, fakultami a obory vzdělání. V České republice se výzkumu a sledování přechodu ze vzdělávání na trh práce a uplatnění absolventů vysokých škol dlouhodobě věnuje především Středisko vzdělávací politiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (SVP PedF UK), které také od roku 2006 každoročně vydává zprávu „Postavení vysokoškoláků a uplatnění absolventů vysokých škol na pracovním trhu“.

Údaje o nezaměstnaných absolventech se sbírají z jednotlivých úřadů práce a zpracovávají v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí pravidelně dvakrát ročně (září a duben). Nezaměstnaným absolventem je na úřadu práce registrovaný uchazeč o zaměstnání¹, který absolvoval školu nejdéle před dvěma roky. SVP PedF UK vytvořilo a veřejnosti zpřístupnilo databázi o absolventech a nezaměstnaných absolventech jednotlivých vysokých škol a fakult v České republice po roce 2000². Díky propojení údajů o nezaměstnanosti a údajů z celostátní matriky studentů je možné srovnávat míry nezaměstnanosti absolventů pro jednotlivé úrovně vzdělání (bakalář, magistr, doktor), různé vysoké školy nebo fakulty, jednotlivé regiony, pro různě dlouhá období po ukončení studia apod. Údaje proto slouží nejen výzkumné a řídicí sféře a vedení jednotlivých škol či fakult, ale rovněž pro orientaci při volbě studia na vysoké škole.

Přechod absolventů vysokých škol ze vzdělávání na trh práce je dále zkoumán prostřednictvím celostátních výběrových šetření zaměřených speciálně na uplatnění absolventů vysokých škol. Zřejmě nejdůležitějším zdrojem informací z poslední doby je mezinárodní projekt REFLEX „The Flexible Professional in the Knowledge Society: New Demands on Higher Education in Europe“, který byl realizovaný v letech 2004–2007. Do projektu REFLEX se zapojilo 15 evropských zemí (a Japonsko) a více než 40 tisíc absolventů vysokých škol 4–5 let po ukončení studia (na úrovni ISCED 5A). V České republice šetření vedené týmem SVP PedF UK proběhlo v roce 2006 a zahrnovalo 7 tisíc absolventů vysokých škol z let 2001–2002. Projekt byl zaměřen na zodpovězení tří hlavních otázek: 1. Jaké kompetence potřebují absolventi pro splnění nových požadavků na pracovním trhu? 2. Do jaké míry jednotlivé vysoké školy, fakulty a obory studia tyto kompetence rozvíjejí? 3. Jaké problémy vznikají mezi absolventy, vysokými školami, zaměstnavateli a dalšími klíčovými aktéry a jak mohou být řešeny? Výsledkem výzkumu REFLEX je celá řada publikací a prezentací na mezinárodní i národní úrovni. Počítá se s tím, že šetření bude na národní úrovni v nejbližší době opakováno.

Projekt REFLEX přímo navazoval na obdobný mezinárodní projekt CHEERS „Careers after Higher Education: a European Research Study“, který proběhl v letech 1998–2000 ve 12 evropských zemích. V České republice šetření zahrnuje téměř 4 tisíce absolventů vysokých škol z let 1994–1995. O dlouhodobější tradici těchto výzkumů svědčí, že oběma mezinárodními projektům (CHEERS a REFLEX) předcházelo na národní úrovni šetření absolventů již v roce 1989.

Projekt REFLEX se navíc čím dál tím více stává globální aktivitou. V přímé návaznosti na jeho realizaci jsou v letech 2007–2009 realizovány další dva rozsáhlé mezinárodní projekty, které jsou zaměřeny nejen na stejné téma, ale dokonce využívají metodologii, postupy a dotazník z projektu REFLEX. Jedná se o projekt HEGESCO, kterého se pod nizozemsko/německou gescí účastní 5 zemí (Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Slovinsko a Turecko) a do šetření se zapojilo 10 tisíc absolventů jejich vysokých škol. Současně běží projekt PROFLEX, kterého se pod španělskou gescí účastní 9 latinskoamerických zemí (Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Honduras, Kolumbie, Mexiko, Portoriko a Uruguay) a do šetření se zapojilo 8 tisíc absolventů vysokých škol.

¹ Údaje se tedy týkají tzv. registrované nezaměstnanosti, která se liší od používané mezinárodní definice ILO (International Labour Organization).

² Databázi lze nalézt na adrese <http://www.strediskovzdelavacipolitiky.info/svp/>

Na celostátní úrovni se uskutečnilo také několik šetření zaměřených na uplatnitelnost absolventů všech úrovní a typů vzdělání, a mezi nimi tedy i absolventů vysokých škol. Opakovaně jde o šetření zaměřená na část kohorty ve věku 20–29 let, která již ukončila školní docházku. První celostátní šetření proběhlo již v zimě 1997/1998 (Absolventi škol), další v letech 2002/2003 (Retrospektivní šetření pracovních sil II.) a zatím poslední na přelomu let 2007/2008 (Výzkum uplatnění absolventů škol na pracovním trhu a kvalifikačních nároků práce). Výhodou uvedených výzkumů je možnost analyzovat uplatnění absolventů vysokých škol na trhu práce ve srovnání s absolventy škol nižších stupňů. Souhrnně tato tři šetření umožňují zkoumat změny v postavení a uplatnění absolventů a v jejich hodnocení získaného vzdělání a ukončené školy již od druhé poloviny 90. let.

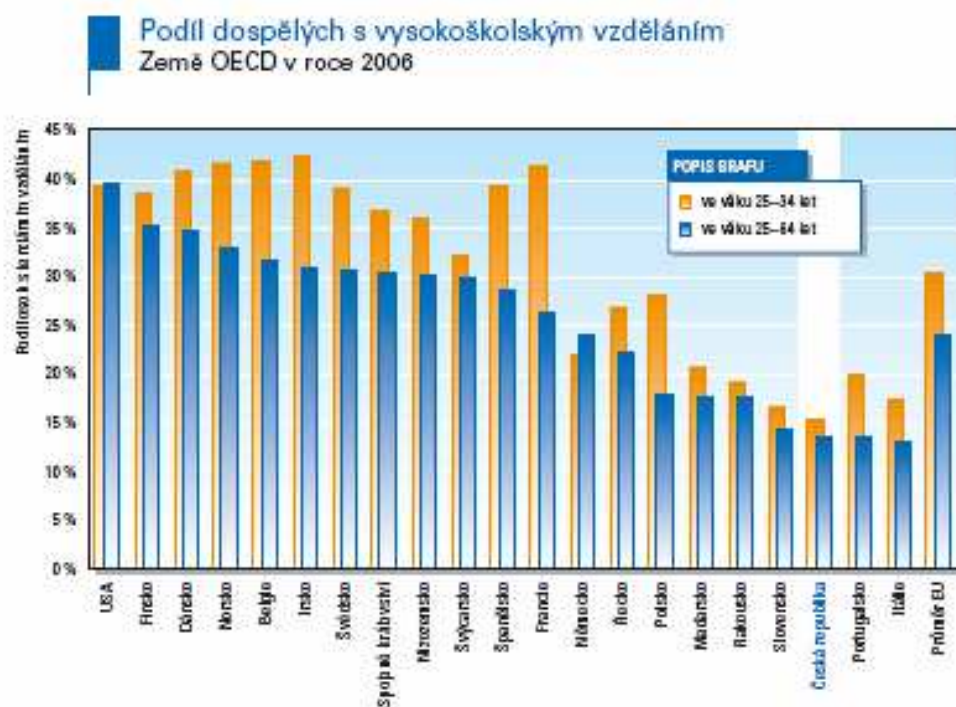
Jako vhodný doplňující zdroj informací jsou používána mezinárodní i národní šetření, která sice nejsou přímo zaměřená na tematiku přechodu absolventů škol na trh práce, ale lze z nich získat další cenné údaje. Pro mezinárodní komparace jde především o českou i evropskou databázi ze šetření pracovních sil, ale například také o databáze ESS (European Social Survey) nebo ISSP (International Social Survey Programme).

Kromě centrální úrovně probíhají také šetření realizovaná jednotlivými školami. Šetření vlastních absolventů zajišťuje v současnosti již většina veřejných vysokých škol, některé z nich opakovaně. Průkopnickou práci v této oblasti vykonala již v 90. letech především brněnská Masarykova Univerzita. Problémem těchto výzkumů je ovšem jejich nekoordinovanost a z ní pramenící malá srovnatelnost výsledků; jejich využití je tak většinou omezeno pouze pro potřeby příslušné vysoké školy.

Posledním zdrojem informací se mohou stát výzkumy prováděné různými personálními, poradenskými či pracovními agenturami a obdobně zaměřenými soukromými organizacemi. Příkladem je každoroční šetření společnosti LMC, která provozuje pracovní portál Jobs.cz. I v těchto případech slouží výsledky výzkumu převážně potřebám samotné firmy, případně jejím zákazníkům.

1 Kolik máme vysokoškoláků?

Nejprve se budeme zabývat podstatnou otázkou, kterou je celkový podíl vysokoškoláků v pracovní síle, protože ten do značné míry ovlivňuje řadu charakteristik zaměstnatelnosti, uplatnění a přechodu absolventů ze školy na pracovní trh. V České republice je totiž podíl vysokoškoláků na pracovním trhu oproti jiným rozvinutým zemím pořád ještě nízký. Poslední srovnatelné údaje OECD říkají, že mezi dospělými ve věku 25–64 let mělo v České republice v roce 2006 zhruba 13,5 % osob terciární vzdělání, které zahrnuje nejen tradiční univerzity a vysoké školy, ale například také vyšší odborné školy apod. V průměru zemí EU to byl bezmála dvojnásobek. O mnoho lépe na tom zatím nejsme ani při srovnání mladších věkových skupin ve věku 25–34 let. [Uvedené údaje budou aktualizovány v říjnu 2009 podle nové publikace OECD Education at a Glance 2009, které budou pravděpodobně zahrnovat údaje za rok 2007].

Zdroj: Education at a Glance 2008, vlastní výpočty

Čím to, že se v mezinárodních statistikách zatím neprojevuje všeobecně vnímané zvyšování počtu míst na českých vysokých školách? Stojí za tím důvody, které jsou spjaty se současným překotným růstem vysokého školství v České republice. Mezi počtem nově přijatých a zvyšováním počtu absolventů na pracovním trhu vzniká několikaleté zpoždění (dané délkou studia); další roky uplynou, než vysokoškoláci zaplní celou desetiletou věkovou kohortu (ve věku 25–34 let). Poslední údaje srovnatelné s jinými zeměmi jsou navíc již 3 roky staré. Dopady obrovského nárůstu počtu přijatých se tak do mezinárodních srovnání podílu nejmladších absolventů vysokých škol na trhu práce dostávají zhruba až po deseti letech.

Situace se však rychle mění. Již několik posledních let patří totiž Česká republika k zemím, kde počet absolventů s terciárním vzděláním roste nejrychleji. Za 2–3 roky budou u nás čerství absolventi s vysokoškolským a vyšším vzděláním tvořit polovinu všech nově příchozích na pracovní trh. To pochopitelně povede ke změnám v postavení vysokoškoláků na pracovním trhu z hlediska jejich zaměstnatelnosti, výše mezd i kvalifikační náročnosti vykonávané práce.

Jestliže celkový podíl vysokoškoláků v populaci je u nás stále poměrně nízký, postavení České republiky z hlediska ukazatele podílu zapsaných v terciárním vzdělávání již zdaleka není tak špatné, jako bylo v předchozích letech, kdy se Česká republika pohybovala mezi posledními ze všech zemí OECD. V podílu zapsaných na vysoké školy jsme totiž zřetelně předstihli úroveň ekonomicky vyspělejších zemí s podobnou školskou tradicí, jako je například Rakousko, Německo nebo Švýcarsko. Příčinou této podstatné proměny se stala výrazná expanze vysokého školství probíhající v České republice v posledních letech, kdy dynamika kvantitativního růstu dosahuje bezmála 10 % ročně a je jednou z nejvyšších ze všech rozvinutých zemí světa a více než dvojnásobná oproti průměrné dynamice zemí OECD.

Dnešní situace je skutečně podstatně jiná než v polovině 90. let, neboť v roce 2008 bylo na vysoké školy v České republice poprvé³ zapsáno 60 % a na vyšší odborné školy dalších téměř 8 % příslušné populace. V České republice se tak již vloni do terciárního vzdělávání poprvé zapsalo (tedy i po odečtení těch, kteří se zapsali opakovaně nebo do obou úrovní terciárního vzdělávání současně) kolem dvou třetin odpovídající věkové kohorty. V důsledku demografického zlomu se však v polovině příštího desetiletí do věku 19-21 let dostanou ještě podstatně slabší věkové ročníky. Při případném zachování počtu zapsaných na vysoké školy na úrovni roku 2010 stoupne do roku 2015 podíl z odpovídající věkové kohorty až k hodnotě kolem 75 %.

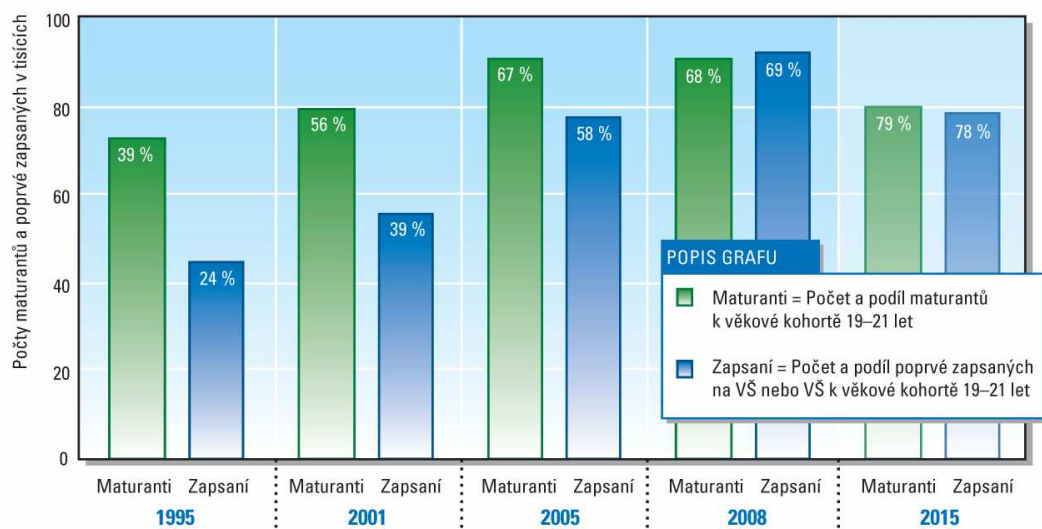
To má pochopitelně řadu vážných důsledků pro střední školství. Za prvé se funkce jednotlivých typů středních škol – původně celkem vyhraněné – postupně začínají překrývat. Do terciárního vzdělávání totiž dnes přecházejí absolventi všech typů středních škol, které končí maturitou. Již nejen gymnázia slouží především jako příprava na vysokou školu. V posledních deseti letech totiž podíl absolventů středních odborných škol a do určité míry také středních odborných učilišť přijatých do terciárního vzdělávání značně vzrostl a dokonce již od roku 2002 jejich počet převyšuje počet maturantů z gymnázií. Z maturitního ročníku 2008 se do studia na vysokých nebo vyšších odborných školách dostanou dříve či později nejen prakticky všichni absolventi gymnázií, ale i naprostá většina maturantů ze SOŠ a SOU, kteří se o to budou ucházet. Pokud se to některým nepodařilo vloni, podaří se jim to letos nebo napřesrok. Současně je navíc uspokojován i zájem starších uchazečů.

Rozběhnutá kvantitativní expanze vysokých škol totiž v posledních letech přiblížila počet poprvé zapsaných počtu maturantů. Počet přijímaných do terciárního vzdělávání každoročně roste o 5–10 tisíc osob, zatímco zvyšování počtu maturantů je mnohem pomalejší. V roce 2008 počet poprvé zapsaných do terciárního vzdělávání převýšil počet maturantů; zatímco počet maturantů klesnul na necelých 91 tisíc, počet poprvé zapsaných se zvýšil na téměř 95 tisíc osob. Vzhledem k uvedené dynamice vývoje obou ukazatelů existuje reálné nebezpečí, že v příštích letech se počet zapsaných začne od počtu maturantů postupně dále vzdalovat. Přestože se podíl maturantů přiblíží 80 % odpovídající věkové kohorty, vysoké a vyšší odborné školy začnou přijímat v podstatě všechny, kdo maturitu získají!⁴ Zabránit tomuto nežádoucímu vývoji mohou jedině důrazné kroky dohodnuté mezi státem (MŠMT) a vysokými školami.

³ Termín poprvé zapsaní vyjadřuje skutečnost, že se jedná pouze o ty zapsané, kteří nikdy dříve ještě nebyli zapsáni do žádného studia na vyšší nebo vysoké škole, a z celkového počtu zapsaných jsou tedy odečtení ti studenti, kteří již dříve někde zapsaní byli.

⁴ Pochopitelně to neznamená, že se tak skutečně stane. Už proto, že ne všichni maturanti budou chtít pokračovat ve studiu. Vysoké a vyšší odborné školy se pravděpodobně začnou více obracet k dospělým; jde ovšem o to, zda a za jakých okolností se u dospělých objeví dostatečná poptávka, pro kterou školy dokáží připravit odpovídající vzdělávací nabídku.

Maturanti a poprvé zapsaní do terciárního vzdělávání Česká republika 1995–2008 a projekce roku 2015

Zdroj: UÍV, vlastní výpočty

2 Absolventi na pracovním trhu

2.1 Specifika přechodu na trh práce v České republice a vyhlídky absolventů VŠ do budoucnosti

Demografický pokles, prodlužování školního vzdělávání a expanze terciárního vzdělávání synergicky proměňují celkový rozsah a strukturu přechodu absolventů škol na pracovní trh. Z toho vyplývající významné změny se nepochybně neobejdou bez různých rizik a napětí, které ještě zesílí dnešní problémy s počtem a strukturou absolventů na pracovním trhu, a to jak na straně nabídky (absolventi škol, kteří na pracovním trhu nenajdou očekávané uplatnění), tak i poptávky po pracovní síle (zaměstnavatelé, kteří na pracovním trhu nenajdou nové absolventy s kvalifikací, kterou požadují).

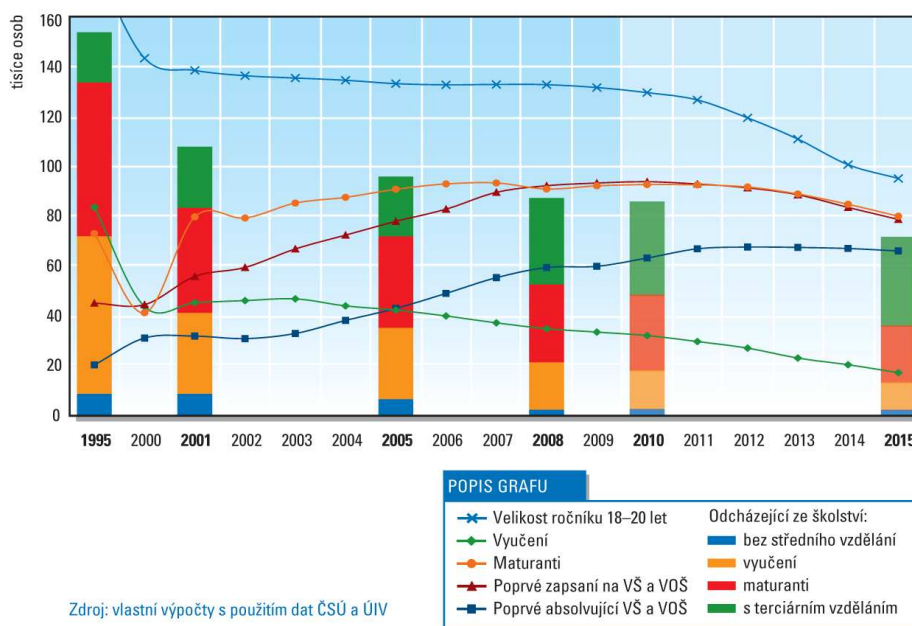
Po našem vstupu do EU a zrychlení ekonomického růstu byl na trhu práce pocíťován nedostatek absolventů v podstatě všech kvalifikačních úrovních. Nebylo to však způsobeno jen nárůstem počtu nových pracovních míst, který růst ekonomiky přirozeně provázel. Další příčinou se stal demografický pokles, který snižuje velikost populačních kohort končících své vzdělávání a přípravu před vstupem na pracovní trh. Třetí příčinou nedostatku absolventů je pak rychle rostoucí délka vzdělávání⁵. Jedním z důsledků těchto změn byl pokles počtu nezaměstnaných absolventů středních škol. Jeho rozhodující příčinou se ovšem nestalo zásadní zlepšení uplatnitelnosti absolventů na pracovním trhu, ale – vedle vlivu úprav pravidel vztahujících se k dávkám v nezaměstnanosti – právě skutečnost, že absolventi již nyní ve své většině neodcházejí na pracovní trh, ale čím dál častěji přecházejí do postsekundárního (nástavby) a zvláště terciárního vzdělávání, kde setrvají několik dalších let.

Silné zpomalení ekonomiky v roce 2009 situaci absolventů oproti předchozím roků zřetelně zhoršilo. Lze předpokládat, že mnozí zaměstnavatelé se letos na podzim bez nových absolventů obejdou snadněji, neboť si vybírají spíše mezi odborníky s větší praxí. Někteří zaměstnavatelé se navíc chystají absolventům nabízet *flexibilní formy zaměstnávání* jako třeba zkrácený úvazek nebo příležitostnou výpomoc.

Uvedené tendence se sice objevují již v současné době, ale ještě silněji se projeví v následujících letech. Za prvé se bude – v důsledku razantního prodlužování průměrné délky vzdělávání a prudkého poklesu příslušných věkových kohort – po několik let rychle snižovat celkový počet mladých lidí přecházejících na pracovní trh. Ještě před deseti lety odcházelo ročně ze vzdělávání více než 150 tisíc mladých lidí, ale v roce 2005 jich bylo již méně než 100 tisíc a v roce 2008 již méně než 90 tisíc. I tyto hodnoty však budou dále klesat a kolem roku 2015 bude ze školství odcházet jen něco málo přes 70 tisíc mladých lidí ročně. Za druhé budou mezi nimi čím dál výraznější podíl představovat absolventi s terciárním vzděláním. Již za 3–5 let budou tvořit více než polovinu těch absolventů, kteří ze školství odcházejí, a jejich podíl se bude dále zvyšovat. Naopak podíl mladých lidí se středním (maturitním i nematuritním) vzděláním, kteří tradičně představovali dominantní část absolventů přecházejících na pracovní trh, bude stále rychleji klesat.

⁵ Jestliže se například průměrná délka vzdělávání prodlouží o čtvrt roku, znamená to, že 25 % dané kohorty neodejde ze vzdělávání na pracovní trh, ale dále ve vzdělávací soustavě zůstane.

Přechod absolventů ze vzdělávání na pracovní trh Zapsaní, absolventi a odcházející ze školství v ČR 1995–2015

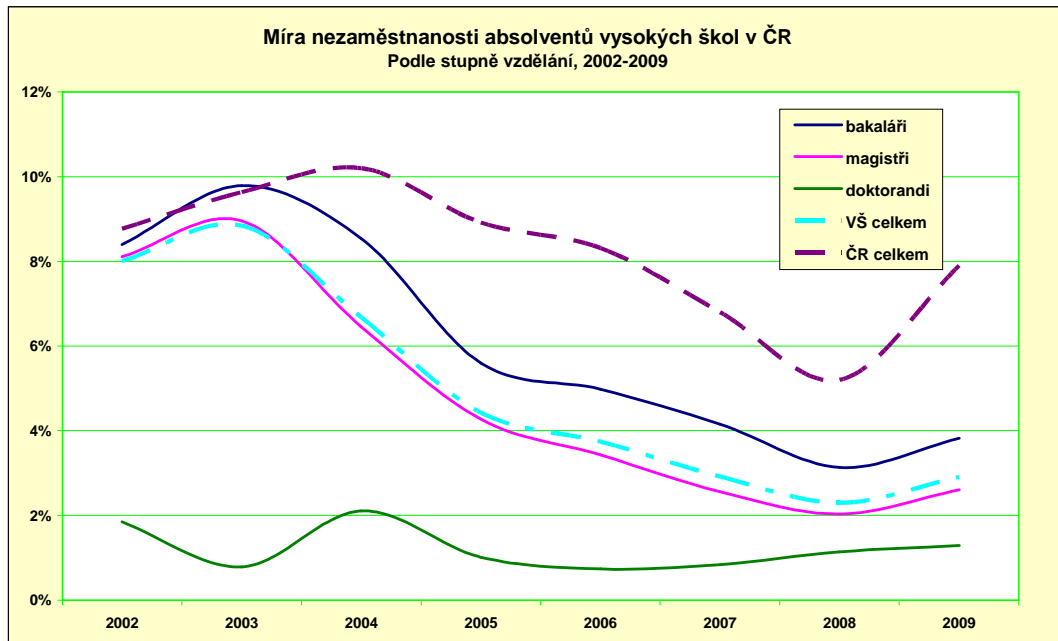

Pozn.: Na grafu jsou znázorněny rozhodující údaje charakterizující průchod školskou soustavou a přechod absolventů na pracovní trh. Pět křivek ukazuje na vývoj základních vstupních a výstupních charakteristik středního a terciárního vzdělávání: přijaté a absolventy. Podstatnější jsou však sloupce, které ukazují, jak se mění počty absolventů, kteří nepokračují ve studiu a skutečně opouštějí vzdělávací soustavu. Údaje do roku 2008 vycházejí z vlastní analýzy dat z výběrových šetření pracovních sil ČSÚ, údaje do roku 2020 z modelové projekce SVP PedF UK na těchto analýzách založené.

To ovšem povede k tomu, že se výrazně promění struktura kvalifikací, se kterou budou absolventi škol vstupovat na pracovní trh. Podstatný bude především fakt, že celá řada tradičních kvalifikací, se kterými český pracovní trh přirozeně počítá, se začne stávat nejen úzkým profilem, ale některé z nich z pracovního trhu téměř zmizí. Většinu z nich budou tvořit právě tradiční odborné kvalifikace střední úrovně, které stále ještě představují silnou stránku české pracovní síly. Lze očekávat, že úzkoprofilovými se stanou například některá řemesla, středně kvalifikovaní technici a řada typicky průmyslových oborů nebo oborů tradičních služeb. Přitom není zcela zřejmé, jak je dokážou nahradit absolventi vysokých škol, kteří však za sebou nebudou mít kvalitní odbornou středoškolskou přípravu. Vysokoškoláci nebudou mít při těchto změnách snadnou pozici, protože budou nastupovat na pracovní místa, kde zaměstnavatelé určitou kvalifikaci předpokládají, ale oni nemusí být jejími nositeli a navíc budou mít jiná, vzhledem k ukončenému vzdělání a získanému diplomu vyšší očekávání. Špatně by na tom naopak alespoň po jistou dobu neměli být absolventi středního odborného vzdělávání, kteří zamíří rovnou na pracovní trh. Stanou se totiž nositeli nedostatkových kvalifikací. Synergie všech dříve popsaných tendencí přitom způsobí, že k uvedeným změnám dojde relativně velice rychle a ani poptávka po pracovní síle, ani její nabídka nemusí mít dostatek času na odpovídající přizpůsobení. Může to mít nepříznivé dopady na konkurenceschopnost některých tradičních oborů české ekonomiky, založených na střední odborné kvalifikaci pracovní síly.

2.2 Nezaměstnanost absolventů vysokých škol v České republice

Jak je již výše popsáno, dochází v posledních několika letech v České republice k zásadním změnám v počtu absolventů vysokých škol. Podle údajů z celostátní matriky studentů se jejich počet za posledních šest let více jak zdvojnásobil. Převážnou část tohoto růstu způsobili absolventi bakalářského studia, kteří ve stále větší míře ve vysokoškolském studiu dále pokračují (dnes se to týká osmi absolventů z deseti). Proto je růst počtu těch, kteří vstupují na trh práce, zatím o něco pomalejší než celkový nárůst absolventů. I tak dnes vstupuje na trh práce o tři čtvrtiny více absolventů vysokých škol než ještě před šesti lety.

Zdroj: Matrika studentů, MPSV, vlastní výpočty

I přesto tento rapidní nárůst se zaměstnatelnost absolventů vysokých škol až do roku 2008 stále zlepšovala. Půl roku až rok po absolvování jich bylo nezaměstnaných jen přes 2 %⁶. Částečně to sice způsobila snižující se celková míra nezaměstnanosti, která klesla z 10 % až na méně než 6 %, ale nezaměstnanost absolventů vysokých škol se snižovala ještě rychleji. V roce 2009, po výrazných ekonomických změnách, šla míra nezaměstnanosti absolventů vysokých škol nahoru, ne však tak výrazně jako celková míra nezaměstnanosti. Zdá se tak, že ekonomická krize na mladé vysokoškoláky alespoň zatím příliš nedolehla. Jejich nezaměstnanost byla v dubnu 2009 stále necelá 3 %. Vývoj uplatnění absolventů je přitom oborově podmíněný. Roztřídíme-li totiž všechny fakulty na vysokých školách v České republice do jednotlivých oborových skupin, je zřejmé, že k výraznějšímu zhoršení uplatnění absolventů došlo u ekonomických, technických, přírodovědných a zemědělských fakult. Ostatní skupiny fakult zatím krizí nebyly postiženy nebo u nich dokonce došlo k dalšímu zlepšení (lékařské a právnické fakulty). Z dlouhodobého hlediska vykazují vysokou úspěšnost absolventi lékařských, právnických a pedagogických fakult. Dobré výsledky mají rovněž školy technické a ekonomické. Naopak nejhůře na tom jsou fakulty zemědělské a umělecké.

Absolventi různých typů fakult se liší i podle průběhu nezaměstnanosti po opuštění školy. Například bezprostředně po absolvování nachází práci zhruba stejný podíl absolventů uměleckých fakult, jako je

⁶ Míra nezaměstnanosti absolventů vysokých škol je spočtena na základě údajů o počtech nezaměstnaných, které sbírají jednotlivé úřady práce a zpracovává Ministerstvo práce a sociálních věcí, a údajů o počtech absolventů získaných z matriky studentů. Míra nezaměstnanosti se vztahuje k 30. dubnu příslušného roku, přičemž počítá s absolventy, kteří vysokou školu absolvovali 6–12 měsíců před tímto termínem. Nejde tedy o úplně čerstvé absolventy, kteří se na trhu práce teprve rozkoukávají a jejichž nezaměstnanost je sice zřetelně vyšší, ale jen krátkodobá.

tomu v celkovém průměru, později však jejich nezaměstnanost již tolik neklesá. Protiklad představují absolventi technických fakult, kteří v prvním půlroce při hledání práce příliš úspěšní nejsou. V průběhu následujících měsíců se však jejich nezaměstnanost rychle snižuje.

Zaměstnatelnost absolventů vysokých škol Oborové zaměření fakult	Počet nezaměstnaných		Míra nezaměstnanosti	
	2008	2009	2008	2009
Vysoké školy celkem	632	882	2,4%	3,0%
Veřejné vysoké školy	581	795	2,4%	3,1%
Soukromé vysoké školy	51	87	1,9%	2,3%
Filozofické, teologické a sociální fakulty	113	129	3,6%	3,7%
Právnícké fakulty	12	8	1,0%	0,7%
Ekonomické fakulty	137	238	2,6%	3,9%
Pedagogické a tělovýchovné fakulty	94	106	2,0%	2,2%
Technické fakulty	113	191	2,4%	3,5%
Zemědělské fakulty	59	77	4,5%	6,1%
Přírodovědné fakulty	41	52	3,2%	4,5%
Lékařské fakulty	18	15	1,0%	0,8%
Umělecké fakulty	17	15	6,5%	5,5%

Zdroj: Matrika studentů, MPSV, vlastní výpočty

Pozn.: Údaje jsou zjišťované k 30.4. příslušného roku, jedná se o absolventy, kteří mají více než půl roku a méně než jeden rok od data absolutoria.

Podíváme-li se na jednotlivé vysoké školy, je především zajímavé, že o něco málo lépe se s krizí vyrovnávají absolventi soukromých vysokých škol než absolventi veřejných vysokých škol. Absolventi soukromých škol mají totiž již druhým rokem nižší míru nezaměstnanosti, což je podstatná změna oproti předchozím rokům.

Mezi veřejnými vysokými školami došlo k největšímu zhoršení u absolventů Univerzity Hradec Králové, Vysoké školy chemicko-technologické v Praze, Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Technické univerzity v Liberci a Slezské univerzity v Opavě. Míra nezaměstnanosti jejich absolventů se totiž během posledního roku zvedla více než dvojnásobně. Zároveň je však třeba vidět, že ani v těchto případech nejde o nějaká závratná čísla; míra nezaměstnanosti se většinou vrátila zhruba na úroveň roku 2006.

2.3 Nezaměstnanost lidí s vysokoškolským vzděláním v ČR a EU, důsledky ekonomické krize

V posledním roce došlo k nepříznivému ekonomickému vývoji, který výrazně proměnil situaci na pracovním trhu prakticky v celé Evropě a tedy i v České republice. Jedním z jeho nejzřetelnějších projevů byl podstatný pokles počtu pracovních příležitostí. Reakcí na tento pokles byl odchod lidí z trhu práce: mnohé ženy například zůstávají v domácnosti, studenti se snaží prodloužit své studium, výrazně roste počet matek na mateřské dovolené. To se zřetelně týkalo i vysokoškoláků, neboť počet mladých absolventů (do 30 let věku) mimo pracovní trh se meziročně zvýšil o třetinu.

Dalším důsledkem poklesu pracovních příležitostí byl růst počtu nezaměstnaných. Mezi 2. čtvrtletím 2009 a stejným obdobím o rok dříve přibýlo v České republice přes 110 tisíc nezaměstnaných (podle metodiky ILO a výběrového šetření pracovních sil ČSÚ); celková míra nezaměstnanosti se proto u nás za poslední rok zvýšila ze 4,3 % na 6,4 %, tedy o polovinu.

Přitom více než dvě třetiny z těch, kteří dříve pracovali, museli během posledního roku odejít z odvětví zpracovatelského průmyslu a stavebnictví (sekundéru), přestože v těchto dvou odvětvích pracuje jen o něco více než třetina zaměstnaných. Podstatně méně nezaměstnaných se prozatím rekrutovalo z odvětví služeb nebo z veřejného sektoru.

To se přirozeně zřetelně promítlo do struktury povolání na trhu práce i do složení nezaměstnaných. Nepřekvapuje, že největší úbytky počtu nabízených pracovních míst – téměř o sto tisíc – se týkaly dělníků a řemeslníků. Zasáhly však i řídící pracovníky a střední management (zmizelo více než 30 tisíc míst), a to již pocítili i vysokoškoláci.

Na trhu práce se totiž v průběhu posledního roku střetl poměrně rychlý růst počtu pracovních míst profesionálů, odborníků a techniků především ve veřejném sektoru a ve službách s dynamickým nárůstem počtu absolventů, kteří v posledních letech přecházejí z vysokých škol na trh práce. Úbytek práce pro manažery proto předznamenal přechod vysokoškoláků na méně kvalifikovaná pracovní místa a také růst jejich nezaměstnanosti.

Počet nezaměstnaných vysokoškoláků se u nás za poslední rok zvýšil z necelých 11 na 16 tisíc a míra jejich nezaměstnanosti z 1,4 % na 1,9 %, což je ovšem ve srovnání s jinými zeměmi poměrně málo. V zemích Evropské unie se za poslední rok celková míra nezaměstnanosti zvýšila z 6,9 % na 8,8 % a míra nezaměstnanosti vysokoškoláků z 3,6 % na 4,7 %, tempo jejího růstu je tedy u vysokoškoláků o něco málo vyšší. U nás to neplatí; celková nezaměstnanost se zvyšuje zřetelně rychleji než nezaměstnanost vysokoškoláků.

Celková míra nezaměstnanosti a s výjimkou Slovenska také míra nezaměstnanosti vysokoškoláků se zvýšila ve všech zemích EU. K nejvýraznějšímu zhoršení celkové nezaměstnanosti došlo v pobaltských zemích (Estonsku, Litvě a Lotyšsku) a v Irsku. Litva a Estonsko se díky tomu řadí společně s Dánskem a Irskem k zemím, kde se míra nezaměstnanosti vysokoškoláků za poslední rok více než zdvojnásobila (v Irsku dokonce vyrostla z 2,9 % na 7 %). Zároveň však všechny tři pobaltské republiky patří ještě se Slovinskem k zemím, kde byl růst míry nezaměstnanosti vysokoškoláků vůči celkové míře nezaměstnanosti nejmenší. O práci tam tedy přicházeli spíše méně vzdělaní lidé, zatímco v zemích, které nebyly krizí tak silně zasažené, zdá se, nehrálo dosažené vzdělání tak významnou roli. Nejvýrazněji postihla krize vysokoškolsky vzdělané lidi v porovnání se zbylou populací v Lucembursku, Bulharsku, Nizozemsku a Maďarsku. Kromě Lucemburska, kde se však operuje s poměrně malými vzorky, nejde však mluvit o výrazném zhoršení pozice vysokoškoláků.

Míra nezaměstnanosti ve 2. čtvrtletí let 2008 a 2009	Celkem		VŠ celkem		VŠ 25 - 39 let	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Belgie	6,4	7,5	2,9	3,5	2,9	3,2
Bulharsko	5,9	6,4	2,3	3,1	2,4	3,0
Česká republika	4,3	6,4	1,4	1,9	1,5	2,4
Dánsko	3,1	6,1	2,1	4,2	2,4	5,5
Estonsko	4,1	13,6	2,9	5,9		
Finsko	7,4	9,7	3,2	3,8	3,8	4,2
Francie	7,0	8,8	4,2	5,0	3,5	5,2
Irsko	5,3	12,1	2,9	7,0	2,9	7,2
Itálie	6,8	7,5	4,7	4,8	6,6	6,9
Kypr	3,2	5,3	2,7	4,0	2,1	3,2
Litva	4,5	13,7	2,4	5,3	2,5	5,5
Lotyšsko	6,6	17,2	3,9	7,4	5,0	6,4
Lucembursko	5,0	5,1	1,9	3,3		4,9
Maďarsko	7,7	9,6	2,4	3,5	2,4	3,5
Německo	7,7	7,8	3,4	3,4	3,0	3,4
Nizozemsko	2,8	3,3	1,5	2,1	1,0	1,8
Polsko	7,2	8,0	3,6	3,6	4,0	3,7
Portugalsko	7,7	9,6	5,8	5,9	7,0	6,5
Rakousko	3,5	4,7	1,6	2,4	1,9	2,7
Rumunsko	5,9	6,6	2,4	2,7	2,4	2,3
Řecko	7,3	9,0	6,1	7,0	9,3	9,6
Slovensko	10,1	11,3	3,8	3,6	3,6	3,8
Slovinsko	4,2	5,7	2,7	2,8	2,9	3,5
Spojené království	5,3	7,8	2,4	3,8	2,3	3,7
Španělsko	10,5	18,0	5,8	9,5	6,5	10,8
Švédsko	7,0	9,3	3,3	4,6	3,7	5,3
EU	6,9	8,8	3,6	4,7	3,9	5,2

Zdroj: EUROSTAT - ELFS

Nejohroženější skupinou nezaměstnaností v době ekonomické recese zpravidla bývají absolventi škol a mladí lidé, kteří si ještě nestihli vytvořit stabilní pozici na pracovním trhu. Aktuální mezinárodní data převzatá z EUROSTATu bohužel však nenabízejí menší věkové rozlišení, než je věková skupina 25 – 39 let. Do té však již spadají i lidé s dlouholetou praxí a dobrou pozicí na pracovním trhu. I díky tomu nevykazuje míra nezaměstnanosti vysokoškoláků této věkové skupiny ve většině zemí o mnoho větší hodnoty než celková míra nezaměstnanosti vysokoškoláků a ani její zvýšení nebylo o mnoho výraznější. Rychlejší růst míry nezaměstnanosti mladších vysokoškoláků než u starších lidí stejného vzdělání byl zaznamenána v Nizozemsku, Francii, Slovinsku a také v České republice. V České republice, kde je možné nahlídnout data podrobněji, je toto způsobeno tím, že značná část nárůstu počtu nezaměstnaných vysokoškoláků v České republice – zhruba tři čtvrtiny – je totiž tvořena právě mladými absolventy (do 30 let věku), jejichž míra nezaměstnanosti již přesáhla 4 %.

Jestliže zde chceme alespoň částečně předvídat budoucí vliv ekonomické krize na uplatnění vysokoškoláků na pracovním trhu v České republice je třeba se podívat na vývoj situace v zemi, kde se krize a růst nezaměstnanosti projevíly zdaleka nejdříve, tedy na USA. V ekonomice USA, kde zvýšený růst nezaměstnanosti evidují již od loňského léta, téměř o půl roku déle než u nás, lze zaznamenat dvě tendence ve vývoji počtu a struktury pracovních míst. První tendence, která se začala silněji projevovat na začátku roku 2008, ale trvá dodnes, je především ve znamení úbytku pracovních míst v průmyslu a podobných výrobních odvětvích (stavebnictví, těžba apod.). Za pouhý rok tam zmizely téměř 2 miliony pracovních míst, které představovaly téměř 10 % z jejich celkového počtu. Ve většině ostatních odvětví ovšem probíhala stagnace nebo dokonce růst, takže se tato tendence do celkové nezaměstnanosti promítla jen v omezené míře. Od podzimu loňského roku – asi po devíti měsících – se však začala prosazovat i druhá tendence, kterou je pokles počtu pracovních míst ve službách a dalších odvětvích (avšak ne ve zdravotnictví, školství a veřejné správě). Vzhledem k tomu,

že i první tendence dále pokračuje, zmizelo mezi loňským říjnem a letošním srpnem v americké ekonomice přes 5 milionů pracovních míst a nezaměstnanost se vyhoupla z 5 % na více než 8 %.

Růst a strukturální změny nezaměstnanosti ovšem provázely pouze omezené dopady na postavení vzdělání v ekonomice a na trhu práce. Míra nezaměstnanosti se totiž zvyšovala u všech vzdělanostních skupin velmi podobně a dokonce o něco málo rychleji u vysokoškoláků. Je sice možné pozorovat, že během působení pouze první tendence se vzdělanostní struktura nezaměstnaných téměř neměnila a po nástupu druhé tendence se poněkud rychleji začala zvyšovat míra nezaměstnanosti vysokoškoláků; rozdíly mezi oběma obdobími však nejsou příliš výrazné.

Krise a měnící se postavení na trhu práce ovlivnily v USA i ve Velké Británii (která patřila k prvním evropským zasaženým státům) nástupní platy vysokoškoláků. V obou zemích došlo totiž k jejich stagnaci či mírnému poklesu. Jde o poměrně velkou změnu, protože předtím například v USA každoročně nástupní platy rostly o zhruba 7,5 %. Výzkumy ukázaly, že zaměstnavatelé v obou zemích nabízejí absolventům vysokých škol v roce 2009 oproti roku 2008 dokonce o 20-25 % méně pracovních míst. Do budoucna se však již začínají dívat spíše optimisticky a řada z nich předpokládá, že se počet nabízených pracovních míst pro absolventy vysokých škol vrátí na původní úroveň během následujících dvou let. Jedním z důsledků těchto očekávání je, že stále více absolventů oddaluje svůj vstup na trh práce, často třeba i tak, že pokračují v dalším například postgraduálním studiu.

Pro nejbližší výhled uplatnění absolventů vysokých škol na pracovním trhu jsou podstatné dvě vzájemně propojené okolnosti. První se týká toho, zda další ekonomický vývoj bude mít tvar písmene **V** (zažili jsme ekonomický pokles, který se však již blíží ke svému dnu, po němž bude následovat opět rychlé zotavení a pokračování v růstu ekonomiky a trhu práce; scénář **V** znamená poměrně rychlý návrat k potenciálnímu růstu), **U** (dosáhneme již brzy dna ekonomického poklesu, ale nějakou dobu je třeba počítat se stagnací na této úrovni, teprve poté přijde nový růst; scénář **U** přináší pomalý a chudokrevný růst) nebo **W** (dosahujeme sice již dna ekonomického poklesu, po kterém přijde růst, je však třeba počítat s tím, že zhruba po roce přijde další pokles a teprve po něm zotavení a opětovný růst; scénář **W** představuje recesi se dvěma dny), neboť každý z těchto typů vývoje podstatně jinak ovlivní vývoj ekonomiky a pracovního trhu a s tím související vytváření nových pracovních míst pro absolventy (nezmiňujeme scénář v podobě písmene **L**, který představuje „hospodářský a finanční armagedon“). Druhá okolnost vychází z toho, kdy, nakolik a za jakou cenu se podaří zažehnat krizi veřejných rozpočtů a jak nezbytné šetření ovlivní počty pracovních míst ve veřejném sektoru (veřejná správa, školství, zdravotnictví, sociální péče apod.), které podstatně souvisí s uplatněním absolventů vysokých škol.

Ve střednědobém horizontu úvah je třeba srovnávat dynamiku vývoje počtu absolventů přecházejících z vysokých škol na pracovní trh a vývoje odpovídajících pracovních míst v ekonomice. Expanze vysokoškoláků totiž vede k tomu, že již v současnosti tvoří největší skupinu absolventů, která odchází ze vzdělávacího systému (a většina z nich navíc s magisterským diplomem). Nelze totiž předpokládat, že obdobně dynamické tendence se prosadí i ve struktuře pracovních míst. Proto se pravděpodobně během několika let začne postavení a uplatnění absolventů vysokých škol postupně vyrovnávat s absolventy ostatních vzdělávacích úrovní, podobně jako je tomu i v některých jiných evropských zemích. Častěji než dnes se ocitnou mezi nezaměstnanými a na pracovních místech, která nebudou odpovídat jejich kvalifikaci.

2.4 Výhoda vysokoškolského vzdělání na trhu práce

Zaměstnatelnost

Zaměstnatelnost vysokoškoláků – tedy jejich schopnost získat a udržet si práci – je v rozvinutých zemích světa do značné míry ovlivněna celkovou ekonomickou situací země a s ní související úrovní kvalifikačních požadavků na pracovním trhu. Ekonomický vývoj v posledních měsících názorně ukazuje, jak rychle se nedostatek pracovníků může proměnit v jejich nadbytek. Míra nezaměstnanosti vysokoškoláků tedy souvisí s celkovou mírou nezaměstnanosti, ale ve většině evropských zemí je o třetinu až polovinu nižší.

Čerství absolventi vysokých škol jsou na tom o něco hůře, neboť na pracovní trh vstupují jako nováčci, nemají žádné zkušenosti ani pracovní historii a většinou jen zprostředkované kontakty. Jejich nezaměstnanost se proto většinou pohybuje na obdobné úrovni jako celková míra nezaměstnanosti. Lépe jsou na tom především ti z nich, kteří u svých zaměstnavatelů začali pracovat již během studia.

Míru nezaměstnanosti hluboko pod celostátním průměrem mají v posledních letech především absolventi vysokých škol v České republice, na Slovensku a v Maďarsku. Jedná se o země, kde nastala obdobná situace: dynamický společenský a ekonomický rozvoj umocněný v posledních letech vstupem do EU, doprovázený relativně nízkým podílem vysokoškoláků na pracovním trhu, po nichž je proto vyšší poptávka.

Naopak relativně nejhůře jsou na tom se zaměstnatelností na pracovních trzích svých zemí vysokoškoláci v severských státech a na jihu Evropy.

Kvalifikovanost práce

Pro zaměstnané vysokoškoláky je důležitá kvalifikovanost práce, kterou vykonávají. Souvisí s tím, jaká pracovní místa a povolání jsou vlastně na pracovním trhu k dispozici a kolik vysokoškoláků se o ně uchází. V průměru nejkvalifikovanější práci mají vysokoškoláci v Maďarsku, Portugalsku, České republice, Polsku a v Itálii. Do značné míry je to opět dáno právě tím, že vysokoškoláků je v těchto zemích nejméně.

Záleží ovšem i na tom, jak úspěšní jsou vysokoškoláci v soutěži s méně vzdělanými o kvalifikovaná a lépe placená místa. Česká republika patří mezi země s těsnějším vztahem mezi úrovní vzdělání a kvalifikačními požadavky. Proto je u nás řada vysoce kvalifikovaných povolání – jako jsou například právníci, lékaři, vysokoškolské pedagogové nebo odborníci v oblasti výpočetní techniky – obsazena absolventy vysokých škol na stejné úrovni jako v mnoha zemích, které přitom mají vysokoškoláků podstatně více.

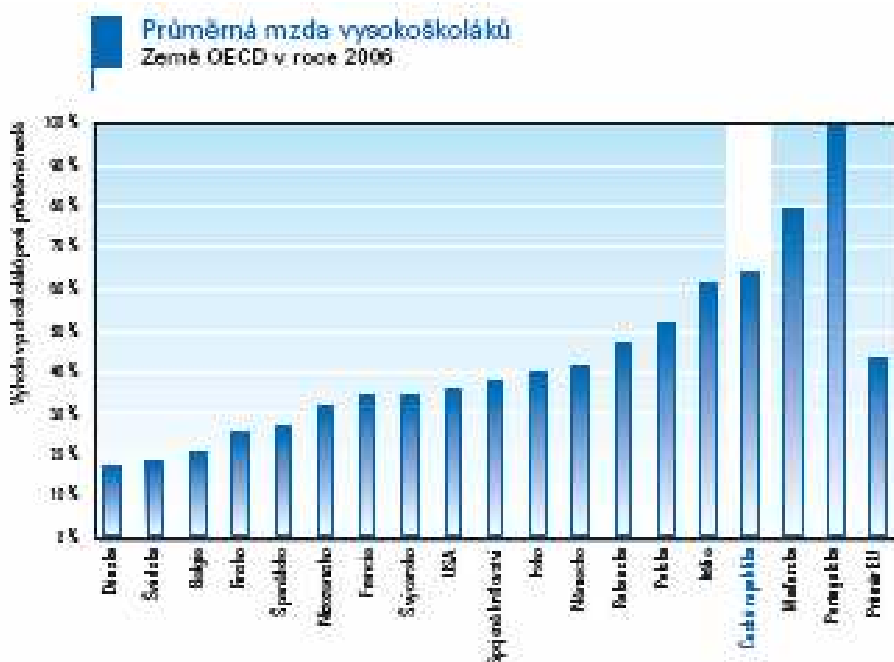
V zemích s vysokým podílem vysokoškoláků nastupují absolventi poměrně často na pracovní místa s nižšími kvalifikačními nároky. V Evropě to platí například o Španělsku. Vysokoškolské vzdělání tam totiž přestalo být postačující podmínkou pro dobré uplatnění na trhu práce a možnosti výběru kvalifikovaného povolání se absolventům podstatně zúžily. Čím více je na trhu práce vysokoškoláků, tím častěji získávají „jen“ méně kvalifikovanou práci.

V některých u nás tradičně středoškolských povoláních, jako jsou odborní administrativní pracovníci nebo zdravotní sestry, pracují například ve Španělsku, Francii, Švédsku, Dánsku nebo ve Spojeném království převážně absolventi vysokých nebo vyšších odborných škol. V patnácti původních zemích EU tvoří vysokoškoláci například téměř 20 % pracovníků ve skupině povolání nižších administrativních pracovníků (úředníků), zatímco v České republice je jich mezi nimi zatím stále ještě minimum (méně než 5 %).

Mzda

Předpokládaným důsledkem lepší zaměstnatelnosti vysokoškoláků a vyšších kvalifikačních nároků jimi vykonávané práce je i vyšší odměna za práci (plat či mzda nebo jiný druh pracovního příjmu). Mzda osob s vysokoškolským nebo vyšším odborným vzděláním v ČR dosáhla v roce 2007 v průměru

již téměř 42 tisíc korun a byla tak o 66 % vyšší než celostátní průměrná mzda. Mzda mladých absolventů do 30 let věku dosahuje takřka 29 tisíc korun, což je pořád ještě 13 % nad celkovým průměrem. Přestože mzdy vysokoškoláků přesahují průměr ve všech rozvinutých zemích, jejich situace většinou není relativně tak příznivá jako u nás. Opět totiž obecně platí, že mzdové zvýhodnění vysokoškoláků je nejvyšší v zemích, kde je vysokoškoláků nejméně, a naopak.

Zdroj: Education at Glance 2008, vlastní výpočty

Švédsko patří mezi ty srovnávané země, kde vysokoškolské vzdělání neposkytuje příliš velkou ekonomickou výhodu. Hrubé mzdy, z nichž se při komparacích vychází, jsou tam navíc mnohem progresivněji zdaňovány, což dále snižuje skutečný čistý příjem vyšších příjmových skupin. Rozpětí hrubých mezd podle vzdělání je ve Švédsku podstatně užší než v České republice nebo v USA a mnohem více připomíná mzdovou nivelizaci, která u nás panovala za socialismu před rokem 1990. Řadu let tam již také otevřeně hovoří o tom, že mladým Švédům chybí ekonomická motivace k vysokoškolskému studiu a na vysokou chodí proto, že se to ve většině rodin stalo přirozenou součástí jejich životního stylu, neboť vyšší vzdělání vede k zajímavé a různorodé práci a je součástí sociálního statusu a prestiže.

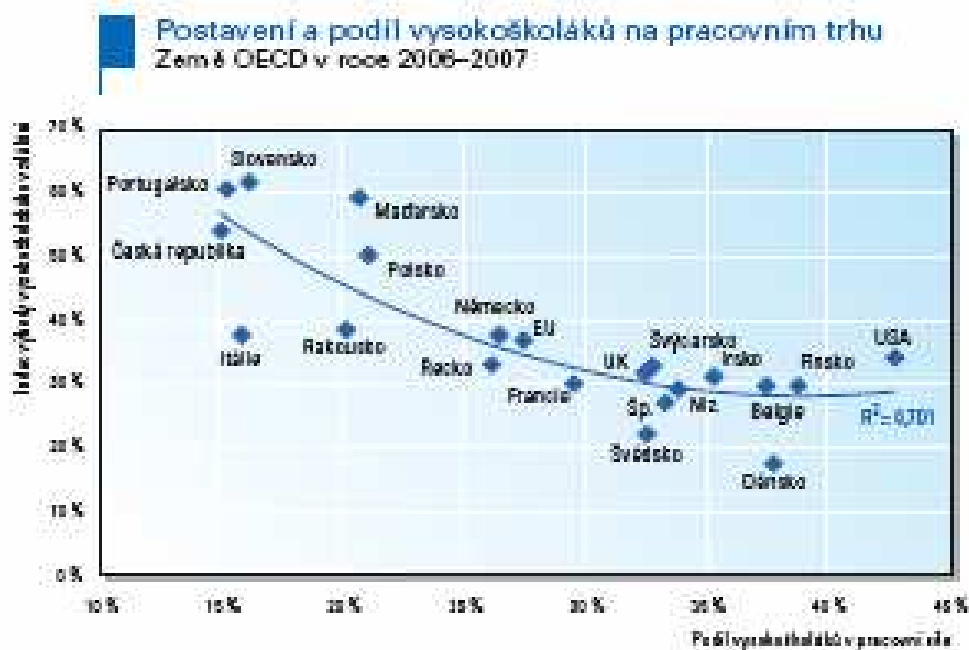
Průměrná měsíční hrubá mzdy podle vzdělání	Česká republika		Švédsko		USA	
	Mzda v Kč	k průměru	Mzda v SEK	k průměru	Mzda v US \$	k průměru
Základní a nadokončená	16 856	67 %	21 150	87 %	1 750	55 %
Střední bez maturitky	20 063	79 %	22 124	91 %	2 507	78 %
Střední s maturitou	25 490	101 %	22 272	92 %	2 907	90 %
Vyšší odborná a bakalářská	29 174	115 %	25 912	107 %	4 029	125 %
Magisterská a doktorská	44 214	174 %	30 627	126 %	5 313	165 %

Zdroj: ČSÚ, Statistics Sweden, US Census Bureau, vlastní výpočty

Naproti tomu v USA je rozdělení mezd podle vzdělání našemu rozdělení mnohem podobnější. Relativně nižší mzdy než v České republice tam získávají lidé bez jakéhokoli středního vzdělání. Vzhledem k obecně vyšší úrovni vzdělání je však také průměrná mzda amerického středoškoláka s ukončenou *high school* – podobně jako ve Švédsku – již pod celostátním průměrem. Zřetelná převaha počtu bakalářů nad vyššími stupni vzdělání na trhu práce pak způsobuje, že vysokoškolské mzdy jako celek jsou blíže průměrné mzdě, než je tomu u nás. Z obou těchto důvodů se mzdy českých vysokoškoláků pohybují výrazněji nad průměrem, než je tomu v USA.

Souhrnný index postavení vysokoškoláků na pracovním trhu

Shrnutí poznatků o postavení vysokoškoláků na pracovním trhu ukazuje, že v průměru zemí Evropské unie jsou v současnosti vysokoškoláci oproti celé populaci o 42 % méně ohroženi nezaměstnaností (o 2 roky dříve to bylo o 44 %), vykonávají o 28 % kvalifikovanější práci (o 2 roky dříve to bylo o 29 %) a mají o 43 % vyšší mzdy (o 2 roky dříve to bylo o 40 %). Souhrnný index postavení vysokoškoláků na pracovním trhu v zemích EU je tedy oproti celé populaci zvýhodňuje o 37 %, což je přibližně stejně jako o 2 roky dříve. V České republice ovšem byli v roce 2007 vysokoškoláci ohroženi nezaměstnaností o 69 % méně než celá populace (v roce 2005 to bylo o 71 %), vykonávají o 37 % kvalifikovanější práci (v roce 2005 to bylo o 39 %) a mají o 66 % vyšší mzdy (v roce 2005 to bylo o 64 %). Souhrnný index jejich postavení na pracovním trhu proto v roce 2007 převyšuje běžnou populaci o 54 %. Oproti roku 2005 se tedy jen nepatrně snížil.

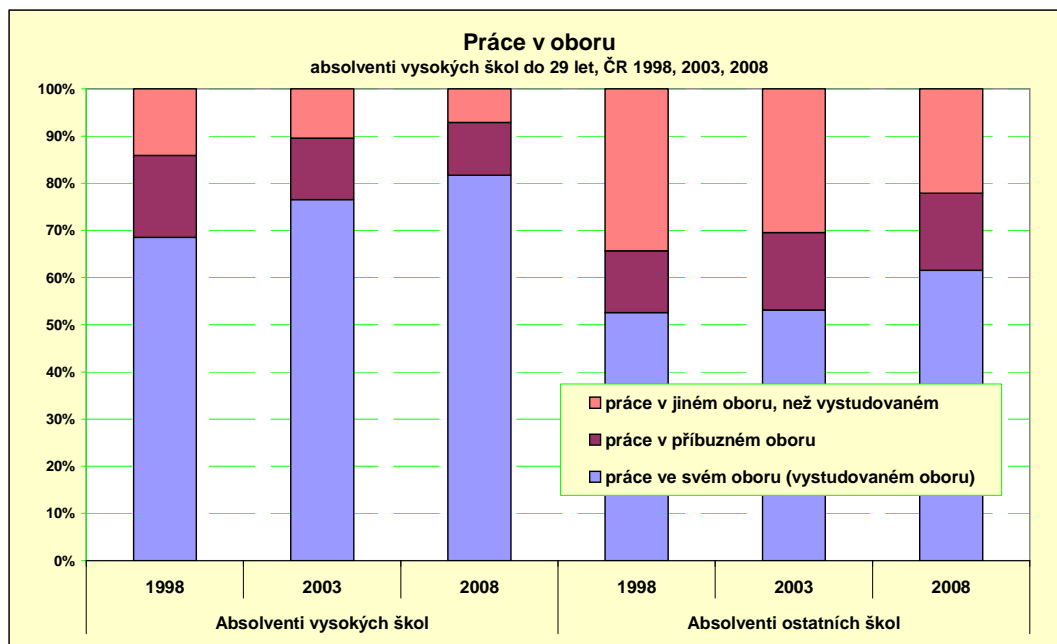
Zdroj: Education at Glance 2008, ELFS, vlastní výpočty

2.5 Shoda dosaženého vzdělání a vykonávaného zaměstnání

Shoda mezi oborem vzdělání a oborem zaměstnání

Shodu mezi dosaženým vzděláním a vykonávaným zaměstnáním lze vidět dvěma způsoby. Za prvé jako shodu mezi vystudovaným oborem a oborem zaměstnání a za druhé jako shodu dosažené úrovně vzdělání a úrovně vzdělání, která ke konkrétní pracovní pozici přísluší (je pro ni nejvhodnější).

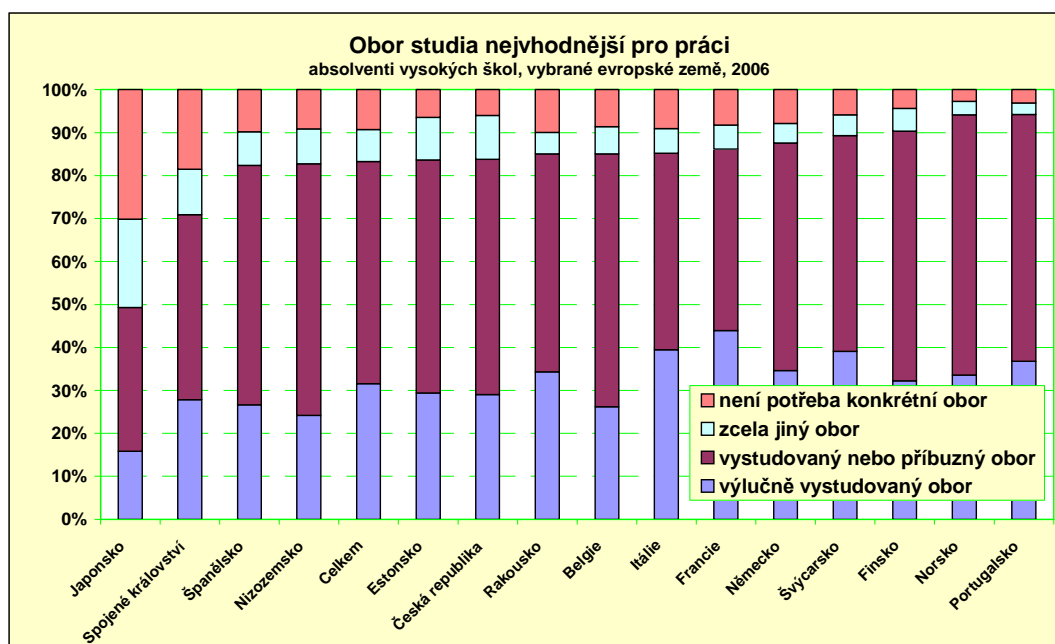
Shoda mezi oborem vzdělání a oborem zaměstnání byla v národních šetřeních absolventů z let 1998, 2003 a 2008 (podrobněji viz úvod) zjišťována pomocí otázky, zda respondent pracuje ve svém (vystudovaném) oboru, či nikoliv.

Zdroj: Šetření Absolventi škol, Retrospektivní šetření pracovních sil II., Výzkum uplatnění absolventů škol na pracovním trhu a kvalifikačních nároků práce, vlastní výpočty

Výsledky ukazují, že čtyři z pěti mladých absolventů vysokých škol pracují, alespoň podle jejich vnímání, ve svém vystudovaném oboru. To je zhruba o 20 % více než u absolventů ostatních škol a o 10 % více než tomu bylo v roce 1998. Navíc dalších více než 11 % jich pracuje v příbuzném oboru a pouze 7 % pracuje ve zcela jiném oboru. Mezi nejčastější důvody, proč absolvent vysoké školy nepracuje ve vystudovaném oboru, je skutečnost, že práci v oboru nesehnal, i když se o to snažil, a dále, že práce v oboru sice byla, ale špatně placená.

Pro mezinárodní srovnávání je vhodné využít výsledky projektu REFLEX. Zde však byla otázka respondentům kladena z opačného úhlu pohledu. Neodpovídali na to, zda pracují ve vystudovaném oboru, ale jaký obor studia je pro jejich práci nejvhodnější, zda výlučně jimi vystudovaný, příbuzný, nebo zcela jiný, případně, zda k jejich práci není žádný konkrétní obor potřeba.

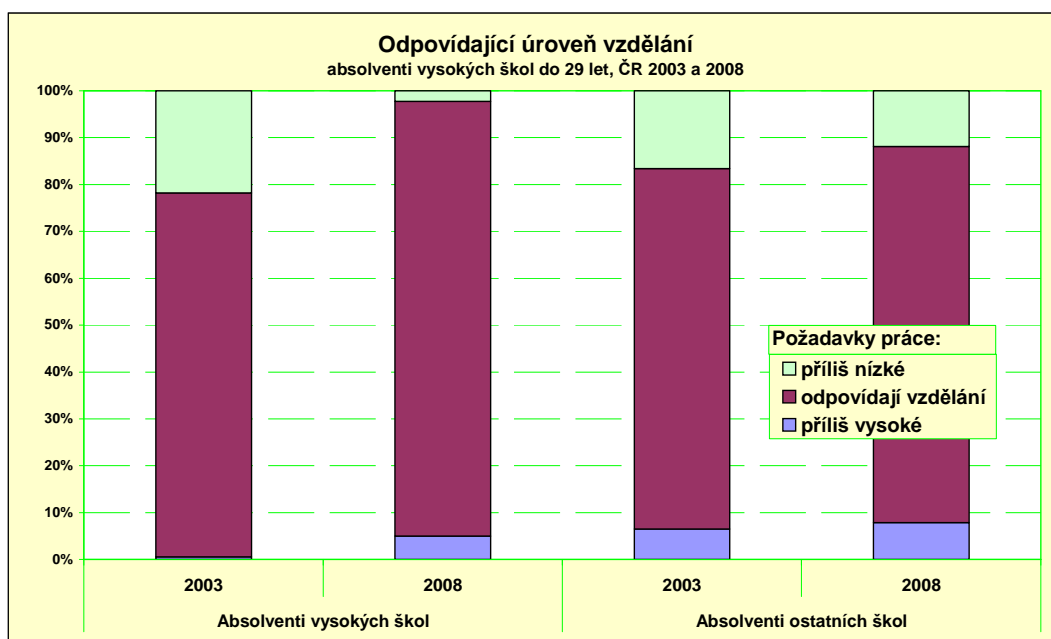
Zdroj: REFLEX, vlastní výpočty

V grafu jsou jednotlivé země seřazeny podle podílu absolventů, kteří pracují v zaměstnání vyžadující alespoň obor, který je příbuzný tomu vystudovanému. V takovémto zaměstnání pracují nejčastěji absolventi vysokých škol v Portugalsku a Norsku, a to ve více jak 94 % případů. V zaměstnání, které vyžaduje exkluzivně vystudovaný obor, se nejčastěji uplatňují absolventi vysokých škol ve Francii a Itálii. Jestliže není bráno v úvahu velice specifické Japonsko, pak zcela mimo svůj obor nejvíce ze srovnávaných zemí pracují mladí vysokoškoláci ve Spojeném království, České republice a Estonsku. Žádný specifický obor není potřeba nejčastěji ve Spojeném království a Rakousku.

Výsledky ovlivňuje, jak je otázka položena, a proto je možné hodnoty jak českého, tak mezinárodního výzkumu jen velice obtížně srovnávat. Poměrně spolehlivě však lze tvrdit, že zhruba pětina mladých absolventů vysokých škol pracuje na pracovní pozici, kde specifické znalosti z vystudovaného oboru prakticky nejsou využívány. Domněnka, že se díky tomu dostávají do nevýhodné pozice, je potvrzena daty z výzkumu 2008, které ukazují, že v průměru pracují v zaměstnáních s nižším sociálně-ekonomickým statusem, pobírají nižší plat a jsou v práci méně spokojeni, než vysokoškolští absolventi, kteří pracují ve vystudovaném nebo příbuzném oboru.

Shoda mezi dosaženou úrovní vzdělání a jeho úrovní požadovanou v zaměstnání

Další dimenze zkoumání shody mezi dosaženým vzděláním a vykonávaným zaměstnáním byla v národních šetřeních absolventů z let 2003 a 2008 zjišťována otázkou, zda respondentovo vzdělání odpovídá požadavkům jeho práce.

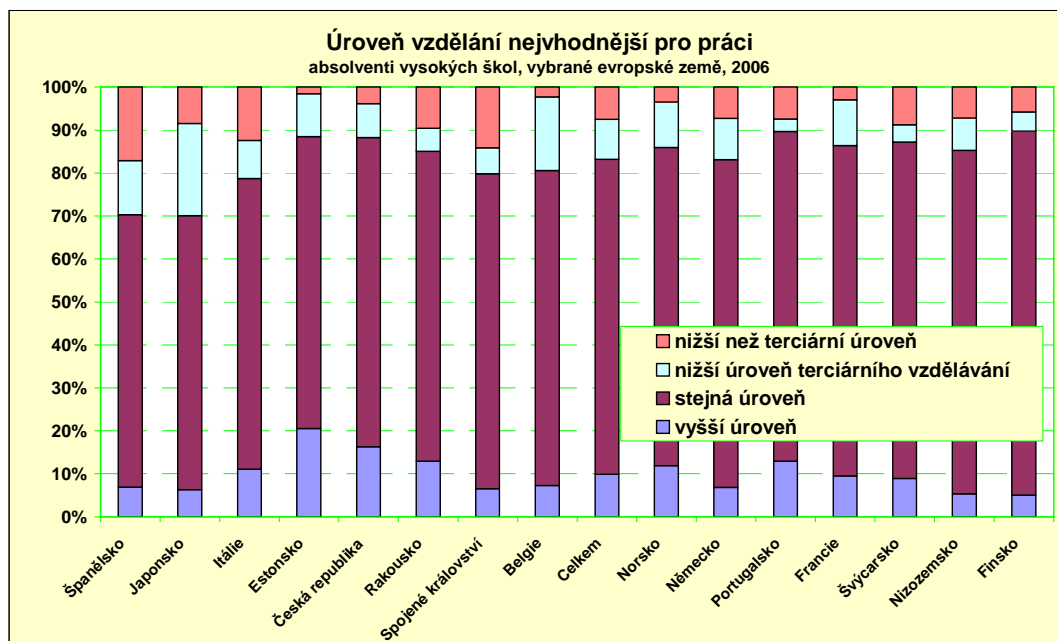

Zdroj: Retrospektivní šetření pracovních sil II., Výzkum uplatnění absolventů škol na pracovním trhu a kvalifikačních nároků práce, vlastní výpočty

Více než čtyři pětiny mladých lidí tvrdí, že požadavky práce odpovídají úrovni jejich vzdělání. Necelých 11 % považuje požadavky práce za příliš nízké a méně než 8 % naopak za příliš vysoké. Zdá se tak, že populace mladých lidí je o něco málo vzdělanější, než by z pohledu potřeb trhu práce bylo třeba. Tato „nadvzdělanost“ se však v posledních pěti letech zmenšila. V roce 2003 pracovalo na nižší pracovní pozici, než by odpovídalo vzdělání, 17 % mladých lidí, zatímco na vyšší pracovní pozici jich bylo jen 6 %. Zbýlých 77 % pracovalo na odpovídající pozici.

Zřetelně nejčastěji pracují na odpovídající úrovni absolventi vysoké školy (téměř 92 % z nich). Během posledních pěti let výrazně ubylo vysokoškoláků, kteří se cítili být pro svojí pracovní pozici příliš vzdělaní (z 33 % na 5 % u bakalářů a z 19 % na 1 % u magistrů). Naopak narostl podíl těch, kteří mají pocit, že jejich vzdělání není dostatečné (z 1,5 % na 5 % celkem, u magistrů dokonce o trochu více).

Obdobná otázka byla položena i v šetření projektu REFLEX. Formulována však byla trochu jinak a také počet nabízených odpovědí byl vyšší, a proto je opět třeba být při srovnávání opatrný.

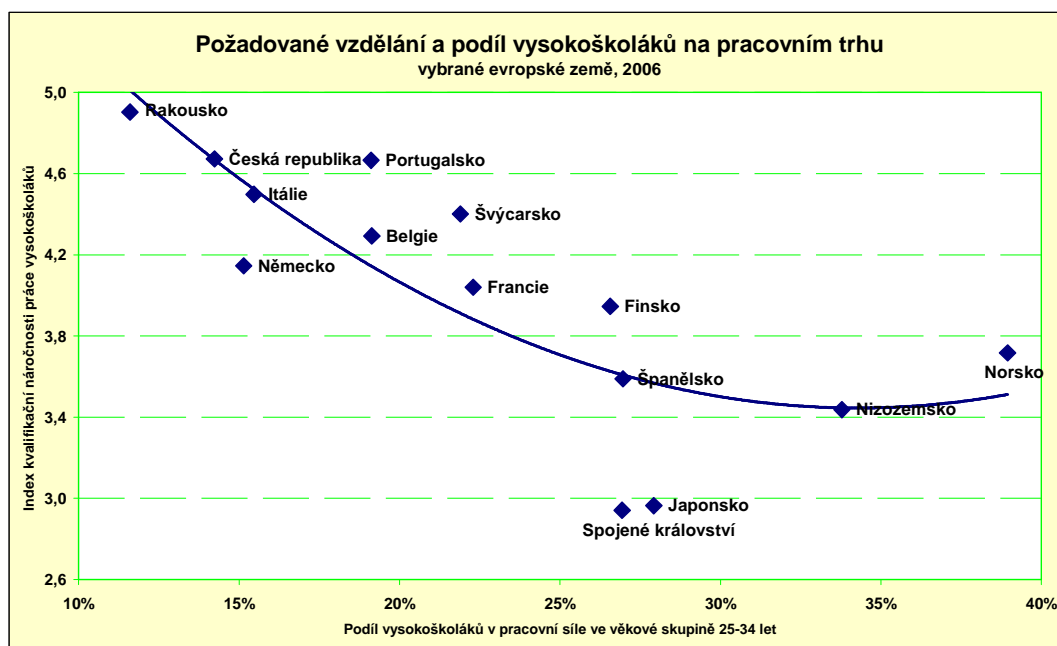

Zdroj: REFLEX, vlastní výpočty

Celkově lze říci, že v průměru za všechny zkoumané země považuje zhruba tři čtvrtiny mladých vysokoškoláků úroveň svého vzdělání pro požadavky vykonávané práce za zcela vyhovující. Zhruba 10 % by potřebovalo vyšší úroveň vzdělání (jde zejména o bakaláře pracující na pozicích, kde by bylo vhodnější magisterské vzdělání), asi 9 % by si ve své práci vystačilo s nižší úrovní terciárního vzdělání, než kterého dosáhlo, a přes 7 % by nepotřebovalo terciární vzdělání vůbec.

Nejčastěji dochází ke shodě mezi úrovní vzdělání a požadovanou úrovní v práci ve Finsku a Nizozemsku. „Podvzdělání“ se nejčastěji cítí mladí vysokoškoláci v Estonsku a trochu v rozporu s výsledky českého národního šetření 2008 také v České republice. Přílišná „nadvzdělanost“ (pro vykonávanou práci by stačila nižší úroveň vzdělání) se ukazuje jako problém zejména ve Španělsku, Japonsku a Itálii.

Nároky v práci na úroveň vzdělání ovšem, jak je výše ukázáno, úzce souvisejí se zastoupením lidí s vysokoškolským vzděláním v pracovní síle. Platí, že čím vyšší je v ní podíl vysokoškoláků, tím v průměru v méně náročných zaměstnáních pracují. Tento fakt je potvrzován nejen objektivními daty vycházejícími z rozboru struktury profesí, ale také subjektivním pohledem respondentů účastnících se projektu REFLEX. Země, jako jsou Norsko, Nizozemsko, Japonsko, Spojené království a Španělsko, kde je vysoký podíl vysokoškolsky vzdělaných mladých lidí, patří také k zemím, kde pracují vysokoškoláci v průměru na nejméně kvalifikačně náročných pracovních pozicích. Na druhé straně spektra jsou pak Rakousko, Česká republika a Itálie, kde je mladých vysokoškoláků v pracovní síle relativně málo a zároveň většina jich pracuje na kvalifikačně náročných pozicích, tedy těch, které vyžadují alespoň magisterskou úroveň vzdělání.

Zdroj: REFLEX, Education at Glance, vlastní výpočty

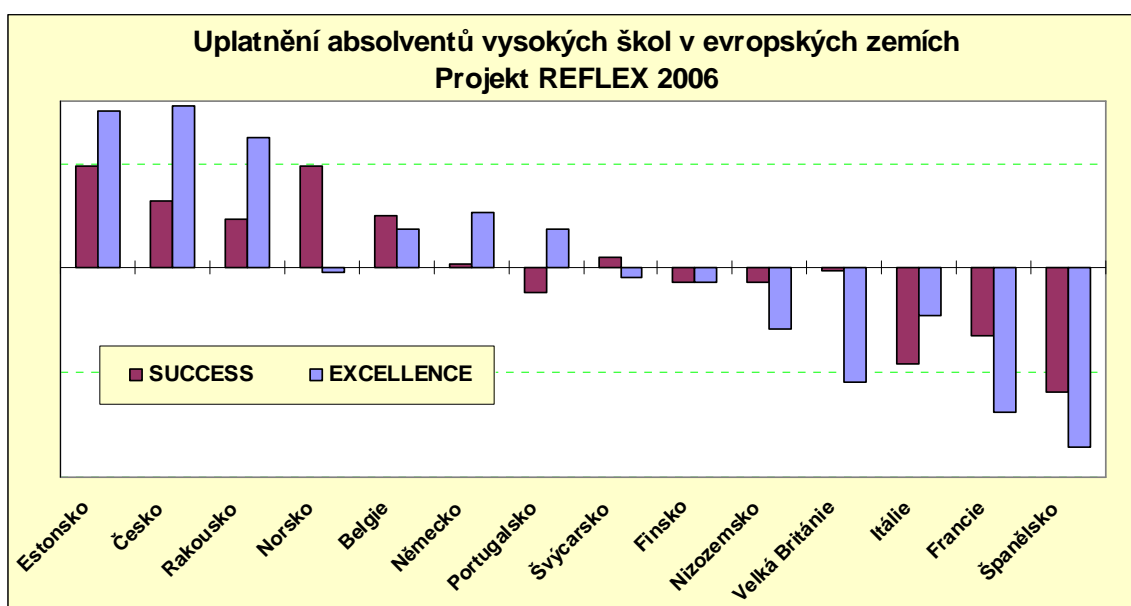
Vztah mezi průměrnými kvalifikačními nároky v pracovních pozicích zastávanými vysokoškoláky a jejich podílem na pracovním trhu je však do jisté míry zmírňován rozdílnou vzdělanostní strukturou vysokoškoláků v různých zemích. Země s vysokým podílem vysokoškoláků, jako je Spojené království, Japonsko, Nizozemsko a Norsko, totiž zároveň patří k zemím, kde je výrazný podíl bakalářské úrovně vzdělání. Protože je v těchto zemích shoda mezi dosaženou a požadovanou úrovní vzdělání poměrně vysoká (Norsko, Nizozemsko) nebo alespoň průměrná (Spojené království, Japonsko), jsou průměrné kvalifikační nároky na pracovních pozicích obsazených vysokoškoláky poměrně nízké. V těchto zemích však nelze mluvit o „nadvzdělanosti“.

Na druhé straně spektra se nachází Rakousko, kde je mezi mladými lidmi nízký podíl absolventů vysokých škol, avšak vysoký podíl z nich má minimálně magisterské vzdělání a nadprůměrně mnoho jich pracuje na odpovídající pozici. Charakteristiky České republiky, Itálie a Portugalska jsou v prvních dvou ohledech podobné, v těchto zemích je však poměrně nízká shoda mezi dosaženým a požadovaným vzděláním. Je pro ně příznačné, že velká část mladých lidí s bakalářským titulem pracuje na pracovní pozici, ke které by bylo vhodnější mít titul magisterský.

2.6 Souhrnné mezinárodní srovnání uplatnění absolventů vysokých škol

Jedním z nejlepších zdrojů informací o uplatnění absolventů škol na trhu práce je již několikrát zmíněné šetření projektu REFLEX. Zde byly z velkého množství informací vytvořeny syntetické ukazatele, který postihují podstatné rysy uplatnění absolventů na pracovním trhu. Analýzy ukázaly, že lze vyčlenit dva takové hlavní ukazatele či faktory, které byly označeny jako SUCCESS a EXCELLENCE.

Ukazatel SUCCESS odráží především úroveň společenské úspěšnosti a ohodnocení absolventa na trhu práce a v zaměstnání. Proměnné obsažené v tomto ukazateli jsou mzda respondenta, spokojenost s prací, postavení v řídicí hierarchii a prestiž povolání. Subtilnější charakteristiky práce představuje ukazatel EXCELLENCE, odrážející především, jak odborně složitou a tvůrčí práci absolvent vykonává; je do něj zahrnut stupeň inovativnosti práce, potřebná délka vzdělání, požadovaná a dosažená úroveň kompetencí absolventa a socioekonomický index. Ukazatel EXCELLENCE tedy nevypovídá do takové míry o společensky viditelných znacích úspěchu absolventa jako SUCCESS, ale více hodnotí obsahovou a kvalifikační náročnost jeho práce.

Zdroj: REFLEX, vlastní výpočty

V uplatnění absolventů panují mezi evropskými zeměmi značné rozdíly. Způsobeny jsou například velice různým podílem vysokoškoláků na trhu práce ve vztahu k počtu vysokoškolských pracovních míst, dynamikou ekonomického vývoje, charakteristikami fungování pracovního trhu a celkovou úrovní nezaměstnanosti, prostředím orientovaným na inovace a konkurenceschopnost, ale i všeobecným společenským klimatem. Absolventi českých vysokých škol mají přitom na trhu práce lepší uplatnění než jejich kolegové z většiny dalších evropských zemí.

V průměru nejvyšší společenské úspěšnosti (SUCCESS) se těší vysokoškolští absolventi v Estonsku a v Norsku, následováni právě absolventy z České republiky, Rakouska a Belgie. Na opačném konci se nacházejí absolventi španělští a italští, což je do značné míry způsobeno jejich zřetelně vyšší mírou nezaměstnanosti (v grafu jsou země seřazeny sestupně podle průměru obou ukazatelů).

Nejvyšší úrovně obsahové a kvalifikační náročnosti práce (EXCELLENCE) dosahují absolventi vysokých škol v České republice a v Estonsku, což do jisté míry souvisí se stále se rychle měnící ekonomikou i společností. Následují absolventi rakouských univerzit, kteří mají vzhledem ke svému malému počtu na trhu práce výsadní postavení a obsazují proto nejzajímavější pracovní místa. Nejhorší uplatnění v tomto ohledu mají absolventi španělští a francouzští. Je to způsobeno také tím, že jich je na trhu práce poměrně velké množství, ekonomiky ani trhy práce přitom neprocházejí výraznějšími změnami, a jsou proto vystaveni tvrdší konkurenci v soutěži o menší počet nejžádanějších pracovních míst.

3 Skutečné a požadované kvalifikace absolventů vysokých škol

Tendence ekonomického vývoje v rozvinutých zemích v posledních dvou desetiletích – jako jsou hluboké proměny v celkové poptávce a spotřebě domácností, veřejného sektoru i podniků, globalizace trhů provázená celosvětovými přesuny produkce, zavádění nových technologií a inovací, které zásadně mění podobu výrobků a služeb i jejich produktivitu, s postupným přechodem ke společnostem znalostí – mají přirozeně podstatné dopady na trhy práce. Pod vlivem změn v charakteru a organizaci práce, rostoucí úlohy odborné přípravy a rychlých proměn obsahu práce nebo stírajících se hranic mezi prací a ostatními oblastmi života se však mění i samotné pracovní trhy. To vede k novým pohledům na vzdělávání a přípravu vysokoškoláků a k měnícím se požadavkům na jejich kvalifikace v širokém smyslu slova (podle terminologie EQF jde o znalosti, dovednosti a kompetence), které musí absolventi vysokých škol zvládat.

Od absolventů vysokých škol se očekává, že se stanou experty (odborníky) v daném oboru práce (v povolání, které vykonávají). Tento požadavek přirozeně přetrvává v současnosti a zachová se i v budoucnu. Nicméně není jediným. Důsledkem zvyrazňujících se dynamických vlastností trhu práce a zvyšující se profesní mobility během pracovního života je, že trvalou či udržitelnou zaměstnatelnost a uplatnitelnost absolventů v průběhu jejich kariéry mohou zajistit pouze vyšší stupeň flexibility a adaptability (pružnosti a přizpůsobivosti), a také zvládnutí průřezových či přenositelných dovedností a kompetencí. Důraz na všeobecnou povahu inovací, přenos nových poznatků a technologií, stejně jako potřeba optimálně využívat dostupné lidské zdroje jsou dalšími faktory, které v Evropě proměňují očekávání spjatá s vysoce kvalifikovanou pracovní silou. A konečně prohlubující se globalizace ekonomiky i společnosti vyžaduje, aby vysokoškoláci (ale nejen oni) měli lepší kompetence v mezinárodní orientaci než kdykoliv předtím.

Předpokládá se tedy, že absolventi vysokých škol budou dostatečně kvalifikovaní přinejmenším v následujících pěti dimenzích kvalifikace: profesní odbornost; funkční flexibilita; inovativnost a řízení znalostí; mobilizace lidských zdrojů a mezinárodní orientace. Projekt REFLEX se zaměřil na zjišťování prvních čtyř z nich, a to jak z hlediska kvalifikovanosti absolventů, tak z hlediska požadavků jejich zaměstnavatelů.

Profesní odbornost

Od absolventů vysokých škol se očekává, že se ve svém oboru stanou experty (kvalifikovanými odborníky). Experti se vyznačují mimořádnými oborově specifickými znalostmi (a schopnostmi si je vybavit a vhodně využít) a způsobem, jakým přistupují k problémům, s nimiž se v práci setkávají, jak vytvářejí diagnózy, používají standardizované procedury, intuitivně hledají a nalézají řešení a korektně vyvozují závěry a interpretace. Profesní odbornost samozřejmě předpokládá vysoký stupeň zvládnutí znalostí a dovedností, které jsou pro danou oblast relevantní. Ovšem pouhé zvládnutí znalostí a dovedností experta ještě nedělá. Druhým charakteristickým rysem skutečné profesní odbornosti expertů je schopnost využít těchto znalostí k určení a nalezení řešení problémů v dané oblasti.

Funkční flexibilita

Svět práce je stále dynamičtější a méně statický. Rychlý rozvoj na jednotlivých trzích, v technologiích, v organizaci a v relevantních znalostech způsobuje, že absolventi vysokých škol musí být schopni čelit různým výzvám, často nesouvisejícím přímo s vystudovaným oborem, a rychle získávat nové znalosti, dovednosti a kompetence. Musí být široce uplatnitelní a schopní přizpůsobit se a reagovat na neustálé změny, které se mohou týkat například obsahu práce, mobility uvnitř nebo mezi organizacemi apod. Měnícím se požadavkům musejí vycházet vstříc proměňujícím se profilem svých znalostí, dovedností a kompetencí, své kvalifikace. Flexibilní absolventi musí mít rozvinutou schopnost pozitivně reagovat na změny, vnímat je jako příležitosti (ne jako překážky), chtít se učit a zkoušet nové věci a práci chápat jako cestu k získávání nových kvalifikací a zkušeností.

Inovativnost a řízení znalostí

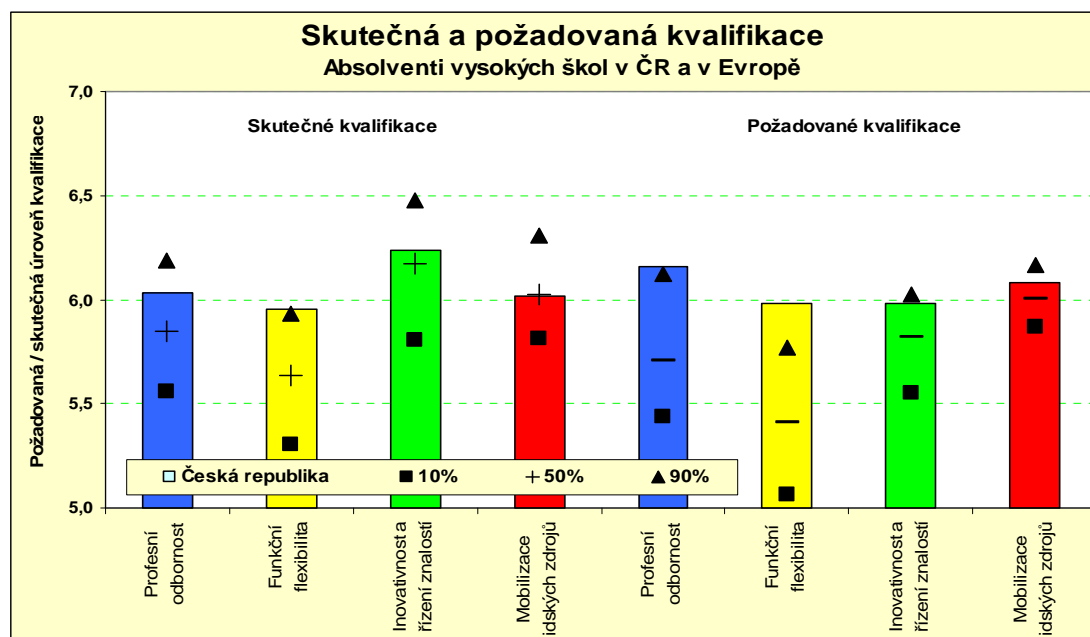
Od absolventů vysokých škol se ve společnosti znalostí nepochybně očekává více, než pouhé plnění předepsaných úkolů. Mnozí zaměstnavatelé hledají odborníky, kteří jsou schopni přinášet a zavádět inovace, ale také spoluvytvářet prostředí vhodné pro vznik a předávání znalostí a objevování nových příležitostí nebo technologií (například ICT), pro podporu užívání cizích jazyků a komunikační dovednosti obecně, neboť mohou mít klíčový vliv na konkurenceschopnost organizace v rychle se měnících vnějších i vnitřních podmínkách. Souvisí s tím rovněž schopnost analyzovat a syntetizovat informace přicházející z různých zdrojů, nacházet spojení mezi zdánlivě nesouvisějícími věcmi a nově aplikovat rutinní postupy řešení. Požadovaná schopnost implementovat nové znalosti vyžaduje navíc vysoký stupeň organizačních schopností, vyjednávacích dovedností a asertivity.

Mobilizace lidských zdrojů

Absolventi musí být schopni efektivně mobilizovat kapacity a řídit práci svou i práci druhých. Znamená to být schopen pracovat samostatně, zvládat své kompetence a být vnitřně motivován, ale také úspěšně kooperovat v případě týmové práce, vytvářet synergie a zvládat schopnosti celého týmu. Schopnost mobilizovat kapacity druhých je spojena s vůdcovskými a rozhodovacími kvalifikacemi, ale zahrnuje také schopnost komunikovat a ustanovovat jednoznačné komunikační toky, inspirovat druhé, optimálně využívat dostupné lidské zdroje, plánovat, organizovat a kontrolovat pracovní procesy a přizpůsobovat je možnostem svým i svých kolegů.

V mezinárodním výzkumu REFLEX byly uvedené čtyři dimenze kvalifikačních požadavků empiricky sledovány na základě odpovědí absolventů 4-5 let po získání diplomu, a to jak z hlediska jejich skutečné dosažené kvalifikace, tak z hlediska požadavků zastávaného pracovního místa (povolání) absolventů. Ke každé ze čtyř popsaných dimenzí byly přiřazeny jednotlivé empiricky sledované kvalifikace (v šetření REFLEX označované jako kompetence) a absolventi popisovali, jak jsou v nich kvalifikováni a jak vysoké požadavky jsou na tyto kvalifikace kladeny v jejich práci.

V následujícím grafu jsou výsledné hodnoty skutečné kvalifikace absolventů a požadavků na ně v práci kladených ve všech čtyřech dimenzích kvalifikace znázorněny na škále od 1 do 8 (obdoba osmi stupňů EQF). Jedná se o průměrné vážené hodnoty pro všechny české absolventy a hodnoty mediánu a obou krajních decilů za všech 15 zemí, které se výzkumu REFLEX zúčastnily.

Zdroj: REFLEX, vlastní výpočty

V celém datovém souboru se průměry všech čtyř dimenzí z hlediska vlastní úrovně pohybují významně nad střední hodnotou (tedy nad pětkou na osmistupňové škále), a to jak v českém, tak mezinárodním souboru.

Skutečné kvalifikace absolventů

Nejlépe je českými absolventy hodnocena dimenze inovativnosti a řízení znalostí. Mobilizace lidských zdrojů a profesní odbornost se umístily s významným odstupem. Nejhůře absolventi hodnotili svou kvalifikaci v oblasti funkční flexibility. Průměry hodnocení českých absolventů jsou obecně vyšší než je průměr celého souboru. Jen v případě mobilizace lidských zdrojů je rozdíl zcela zanedbatelný. Naopak hodnocení funkční flexibility je u českých absolventů vyšší než u ostatních nejvýrazněji.

Čtyři z pěti zemí, jejichž absolventi hodnotili své kompetence nejlépe (Rakousko, Portugalsko, Česká republika a Itálie), mají oproti ostatním spíše nižší podíl vysokoškoláků, a proto mohou úroveň svých kompetencí vnímat vzhledem k danému prostředí a okolí relativně výše.

Požadované kvalifikace absolventů

Vedle hodnocení získaných kvalifikací absolventů je velmi důležité i hodnocení kvalifikací požadovaných v současném zaměstnání absolventů. V celkovém pohledu jsou na absolventy českých vysokých škol kladeny z jejich pohledu nejvyšší požadavky v oblasti profesní odbornosti a poté mobilizace lidských zdrojů. Na kompetence v oblasti funkční flexibility a inovativnosti a řízení znalostí jsou zaměstnavateli kladeny požadavky poněkud nižší.

Průměr celého souboru je opět výrazně nižší než průměrné vážené hodnoty pro všechny české absolventy. Největší rozdíl mezi oběma soubory je ve funkční flexibilitě a profesní odbornosti, rozdíly v nárocích zaměstnavatelů na mobilizaci lidských zdrojů jsou nejmenší.

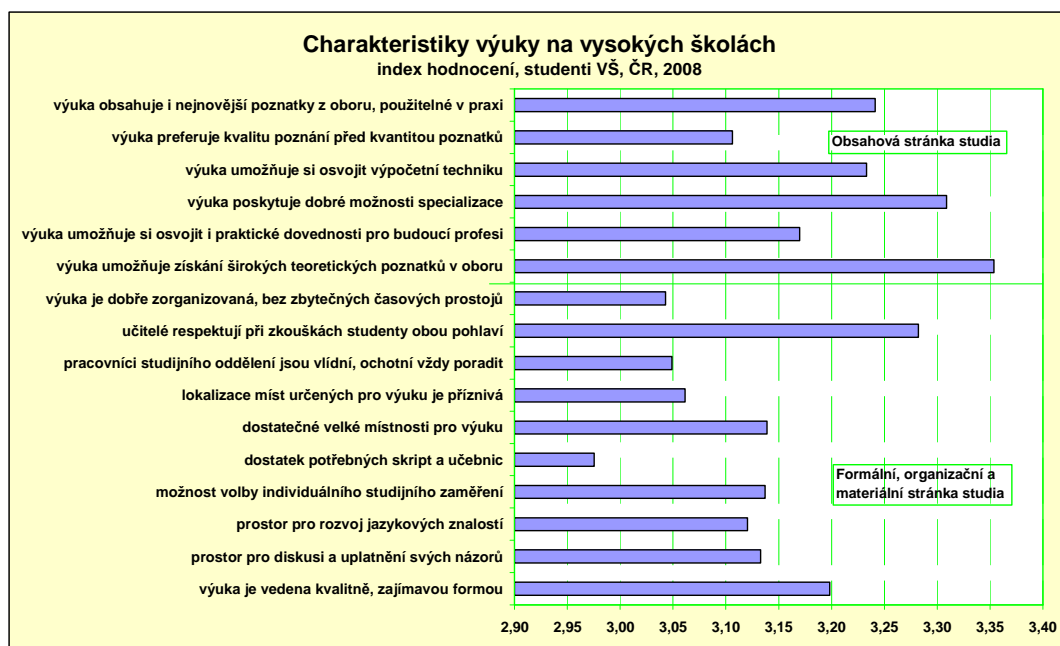
Rozdíly mezi skutečnými a požadovanými kvalifikacemi absolventů

Evropští absolventi hodnotili své získané kompetence hůře než absolventi čeští. Na druhé straně kvalifikace požadované zaměstnavateli byly v jejich případě nižší, resp. stejné v dimenzi mobilizace lidských zdrojů. Čeští absolventi naproti tomu s výjimkou inovativnosti a řízení znalostí požadavku zaměstnavatelů nedostáli.

4 Hodnocení školy vysokoškoláky

4.1 Hodnocení studia studenty vysokých škol

Výuku a studium na vysoké škole lze hodnotit podle mnoha aspektů. V zásadě lze rozlišit dva směry hodnocení. První se zabývá více formální, organizační a materiální stránkou studia a druhý se zaměřuje spíše na obsahovou část výuky. V obou dvou případech lze říci, že studenti hodnotí výuku na českých vysokých školách veskrze velice pozitivně, navíc se toto hodnocení zlepšuje, jak ukazuje srovnání s šetřeními z minulých let. Na grafu vytvořeném na základě dat z národního šetření absolventů 2008 jsou zobrazeny hodnoty indexu hodnocení. Hodnota vyjadřující neutrální hodnocení je 2,5. Znamená to, že všechny aspekty výuky jsou hodnoceny pozitivně, rozdílů jsou však v míře kladného hodnocení.

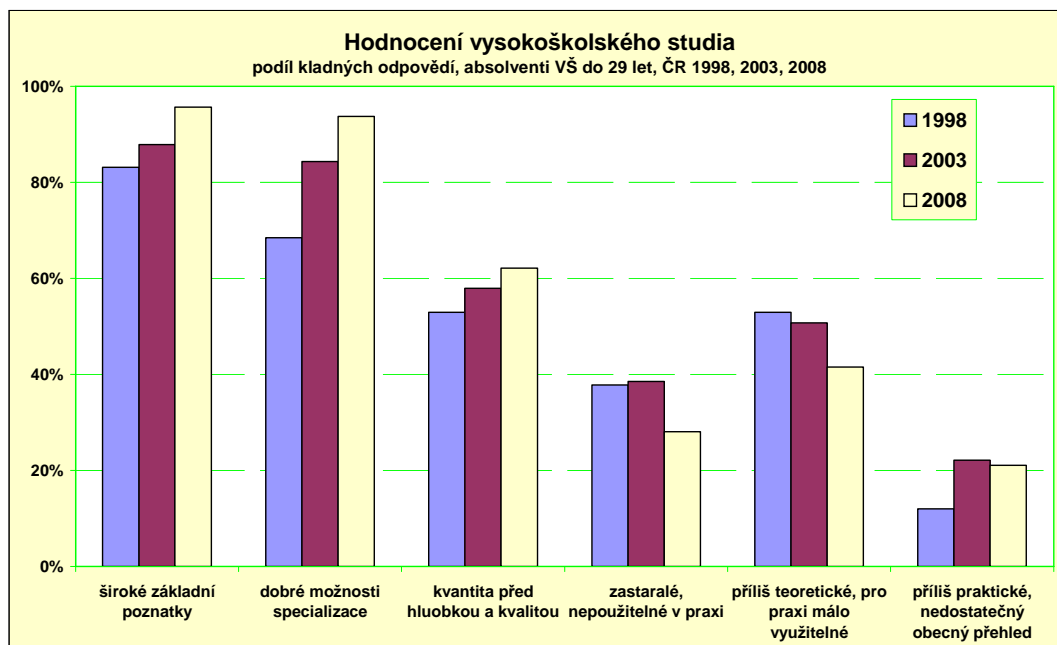
Zdroj: Výzkum uplatnění absolventů škol na pracovním trhu a kvalifikačních nároků práce, vlastní výpočty

V rámci prvního zmíněného směru hodnotí studenti nejpozitivněji stejný respekt dávající učitelé oběma pohlavím při zkouškách, kvalitně a zajímavou formou vedenou výuku, dostatečnou prostornost vyučovacích místností a možnost zvolit si výběrem přednášek a seminářů své individuální studijní zaměření. Jako problematičtější naopak studenti shledávají dostatek potřebných skript a učebnic, organizovanost výuky, která probíhá bez zbytečných časových prostojů a vlídnost a ochotu pracovníků studijních oddělení vždy poradit.

Po obsahové stránce jsou studenti nejvíce spokojeni s tím, že výuka umožňuje získání širokých teoretických poznatků v oboru a poskytuje dobré možnosti specializace. Méně často se domnívají, že je preferována kvalita poznání před kvantitou poznatků a možnosti osvojení si praktických dovedností důležitých pro budoucí profesi jsou oceňovány rovněž v menší míře.

4.2 Hodnocení výuky absolventy vysokých škol

Absolventi škol hodnotí studium na rozdíl od studentů již s určitým odstupem, ale hlavně jsou ovlivněni zkušenostmi z pracovní praxe. Z výzkumu z roku 2008 vyplývá, že mladí lidé na českých vysokých školách nejpozitivněji oceňují, že poskytují jak široké základní poznatky, tak že dávají dobré možnosti specializace. Více než 90 % na tyto dvě otázky odpovědělo kladně. Nejvíce naopak absolventům vadila přílišná teoretičnost studia a z toho plynoucí špatná využitelnost pro praxi. Téměř 30 % z nich se také domnívá, že výuka obsahovala často zastaralé poznatky.

Zdroj: Šetření Absolventi škol, Retrospektivní šetření pracovních sil II., Výzkum uplatnění absolventů škol na pracovním trhu a kvalifikačních nároků práce, vlastní výpočty

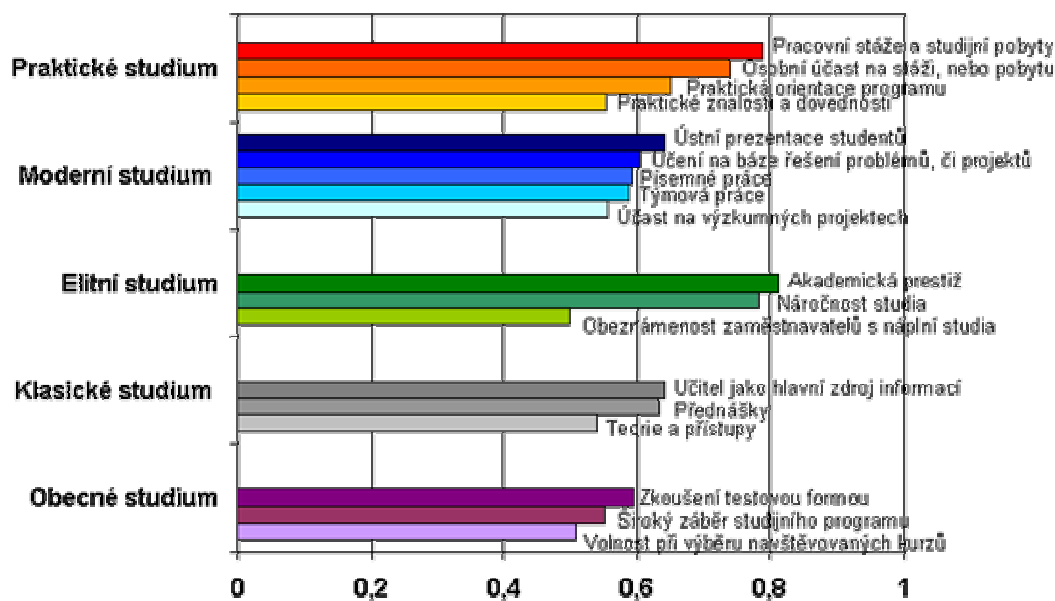
Z otázky na preferenci kvantity poznatků před hlubším a kvalitním poznáním je patrné, že na českých vysokých školách je spíše preferována kvantita. Myslí si to 62 % absolventů. Odpovědi na tuto otázku jako jediné vykazují oproti předchozím letům mírné zhoršení. Dlouhodobý vývoj u ostatních aspektů výuky je však evidentně pozitivní.

V porovnání s absolventy nižších stupňů škol hodnotí vysokoškoláci své studium veskrze pozitivněji, a to zejména opět v prvních dvou aspektech - v možnosti získání širokých základních poznatků a dobré možnosti specializace. Naopak hodnocení přílišné zastaralosti poznatků a teoretičnost studia není o nic lepší než u absolventů ostatních škol.

Důležité je si povšimnout, že v části, kterou zodpovídali studenti a v části, kde školu hodnotili její absolventi, lze najít, i přes použití do určité míry odlišných otázek a baterií odpovědí, značné podobnosti. Svědčí to o tom, že názory na studium se po vstupu na trh práce příliš nemění, a to i přesto, že lze přeci jen pozorovat určitý pokles optimismu – hodnocení absolventů je o něco kritičtější.

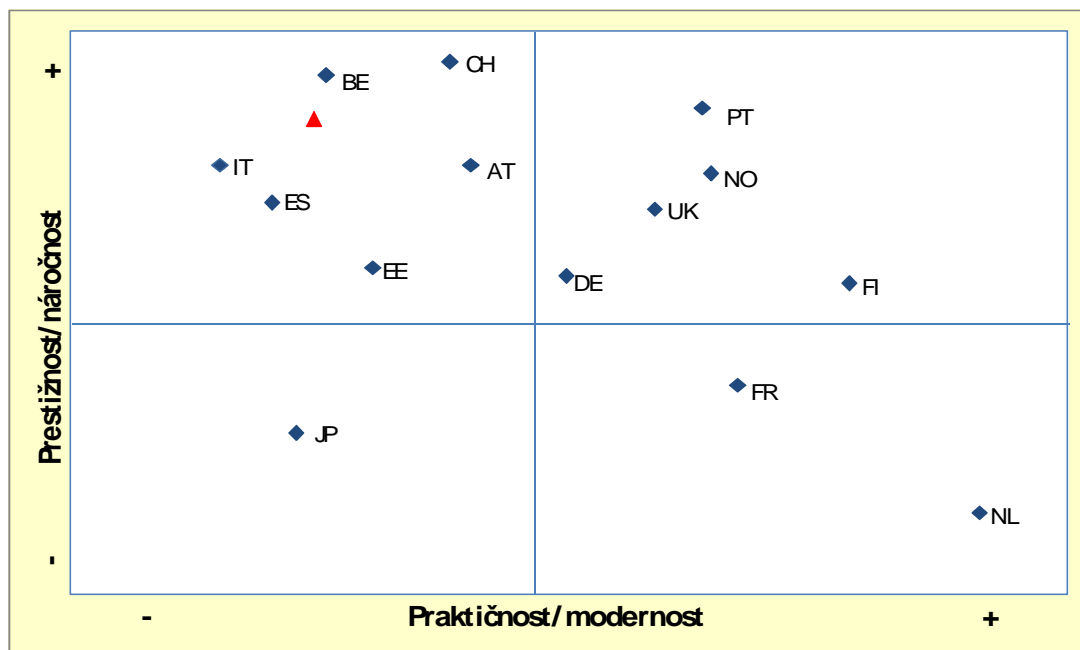
Studijním programem a způsobem výuky se poměrně rozsáhle zabývalo také šetření REFLEX, kde toto téma bylo zkoumáno pomocí sedmnácti charakteristik, tedy velmi podrobně. Použití takového množství charakteristik ovšem není úplně nejvhodnější z hlediska zobrazení a interpretace výsledků. Z tohoto důvodu byla použita na kompletním mezinárodním datovém souboru faktorová analýza. Výsledný rotovaný model vysvětluje více než padesát procent celkové variance všech odpovědí a určil pět nezávislých faktorů, tedy jakýchsi skrytých proměnných, do kterých lze roztrdit všechny sledované charakteristiky. V následujícím schématu je znázorněno jakými původními proměnnými jsou tyto nové „syceny“. Je třeba zdůraznit, že se jedná o popis vzdělávacího programu podle absolventů, který je výše zmíněnou metodou roztrděn do jakýchsi „ideálních typů“ a takovéto vzdělávací programy se tedy v realitě nemusí vůbec vyskytovat.

Faktory sycené jednotlivými položkami

Pro zobrazení, které poněkud abstrahuje od některých hledisek, ale je mnohem přehlednější, bylo ještě těchto pět položek transponováno do dvou syntetičtějších rozměrů: praktičnost/modernost a prestižnost/náročnost studia. Vysoké hodnoty prvního faktoru (umístění vpravo na ose X) ukazují, že v dané zemi je terciární vzdělávání prakticky orientované, typické je učení ve skupinách, problem based learning, řešení výzkumných projektů, časté stáže, výměnné pobyty a důraz na praktické informace a znalosti. Vysoké hodnoty druhého faktoru (v obrázku nahoře) značí obecné vnímání studijního programu jako náročného a akademicky prestižního.

Poloha jednotlivých zemí podle hodnocení studijního programu

Zdroj: REFLEX, vlastní výpočty

Pravý horní kvadrant značí země, v nichž studijní programy jsou prestižní i náročné a zároveň jsou orientovány na praktické/moderní způsoby výuky. Patří tam beze sporu Finsko, Norsko, Spojené království a do jisté míry Německo a poněkud překvapivě Portugalsko.

Do pravého dolního kvadrantu se dostalo pouze Nizozemsko a Francie. Tyto země mají sice rozvinuté praktické a moderní metody výuky, nicméně studijní programy už nejsou považovány za prestižní a náročné, protože tyto země jsou v pokročilém stádiu masifikace a obecný názor na terciární vzdělání se změnil spíše k horšímu.

V levém dolním kvadrantu, sdružujícím pouze země, v nichž studijní programy nejsou považovány za prestižní/náročné a ani nekladou důraz na moderní metody a praktičnost, se nachází pouze Japonsko.

Posledním, ale nejzaplněnějším kvadrantem, je pravý horní kvadrant. Obsahuje sedm zemí, v nichž prestiž studijních oborů a jejich náročnost hrají důležitější roli než praktičnost studia a jeho moderní metody.

V rámci projektu REFLEX se zkoumalo i hodnocení studia s ohledem na to, do jaké míry mělo pozitivní vliv na další život absolventů. Do oblastí, které studium ovlivňuje, spadá v první řadě profesní dráha. Ta byla indikována hlavními etapami, za které je možné považovat první vstup do zaměstnání, následně další přípravu na ně, zvládnání současných pracovních úkolů a nakonec budoucí pracovní kariéru.

K profesní dráze lze přiřadit obecnější vliv na osobní rozvoj absolventa a poněkud specifický, ale v některých oborech jistě významný vliv na rozvoj podnikatelských schopností. Tyto aspekty byly hodnoceny na pětistupňové škále (5= byly dobrým základem ve velké míře, 1= vůbec jím nebyly).

Získané hodnocení za všechny zkoumané země ukazuje následující tabulka.

Tab.: Do jaké míry byl studijní program dobrým základem pro

	Ve velké míře	Vůbec ne	Ø
Váš osobní rozvoj	27%	2%	3,85
Vstup do práce	25%	7%	3,56
Další přípravu na zaměstnání	19%	5%	3,59
Budoucí pracovní kariéru	19%	5%	3,49
Zvládání současných pracovních úkolů	18%	7%	3,41
Rozvoj Vašich podnikatelských schopností	5%	27%	2,43

Zdroj: REFLEX, vlastní výpočty

Osobní rozvoj je nejlépe hodnoceným přínosem studia. Drtivá většina absolventů spojuje svůj osobní rozvoj se studiem na vysoké škole. Studium je také hodnoceno velmi dobře v souvislosti s dobrým vstupem do zaměstnání, jako základ pro další přípravu na zaměstnání a pro zvládání současných pracovních úkolů. Pouze rozvoj podnikatelských schopností je hodnocen jako jednoznačně podprůměrný a více než čtvrtina respondentů se domnívá, že toto hledisko nebylo studiem rozvíjeno vůbec.

Faktorová analýza odhalila mezi některými položkami významné souvislosti. Jako navzájem velmi propojené se jeví položky osobní rozvoj, vstup do práce, příprava na další zaměstnání a částečně také budoucí pracovní kariéra. Budoucí kariéra je do jisté míry propojena s osobním rozvojem. Zcela osamocené jsou podnikatelské schopnosti. Tyto tři faktory tedy budou nazývány práce, osobní rozvoj a podnikání.

Tab.: Hodnocení škol podle zemí

	IT	ES	FR	AT	DE	NL	UK	FI	NO	CZ	JP	CH	PT	BE	EE	Total
Práce	-	-	0	0	-	0	-	+	+	0	-	+	+	0	0	0
Osobní rozvoj	0	-	-	+	+	0	+	-	+	0	-	0	0	0	+	0
Podnikání	0	+	+	-	-	-	0	-	-	-	0	-	+	0	+	0

Legenda: + nadprůměrný výsledek, - podprůměrný, 0 průměrný

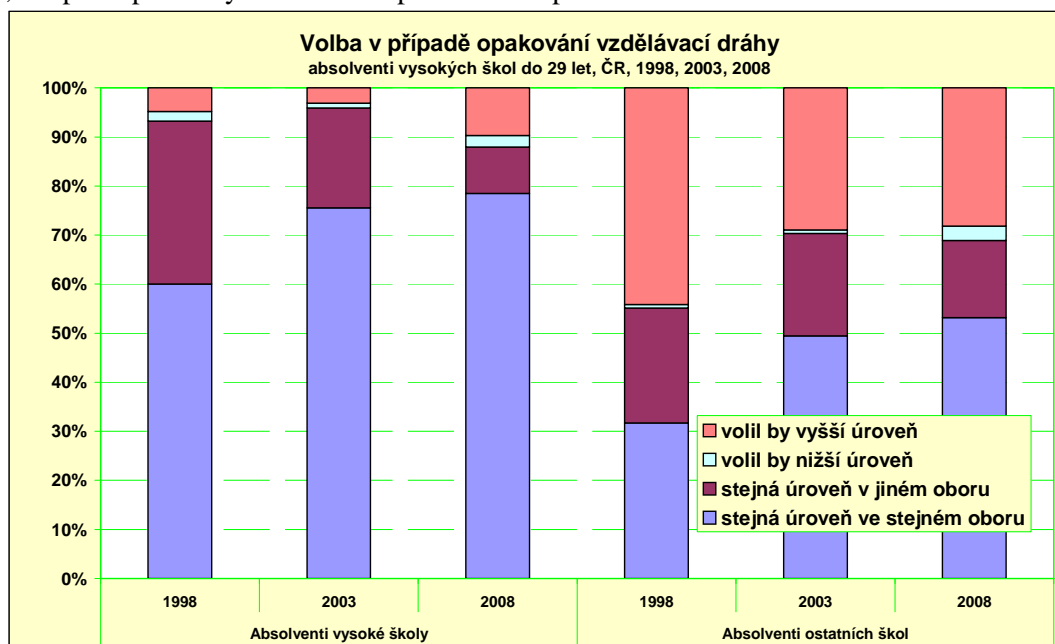
Zdroj: REFLEX, vlastní výpočty

Schematické srovnání jednotlivých zemí ukazuje několik zajímavých výsledků. Japonští absolventi hodnotí své studium ve všech ohledech významně hůře (přibližně o deset procent), než je průměr celého souboru. Pouze studium jako základ pro podnikání nebylo hodnoceno tak špatně, ale překvapivě bylo studium z hlediska základu pro dobrý vstup do zaměstnání oproti celkovému průměru hodnoceno z hlediska japonských absolventů nejhůře. Situace japonských absolventů se zdá být i z mnoha jiných pohledů velmi odlišná od absolventů ostatních sledovaných evropských zemí, což je vzhledem k značně izolovanému vývoji japonského vysokého školství i z hlediska kulturního a ekonomického kontextu pochopitelné. Naopak estonští absolventi jsou ve všech ohledech nejoptimističtější. Především třetí faktor významně převyšuje jejich hodnocení oproti celku. Faktor podnikání má ze všech tří největší rozptyl – od norských absolventů, kteří tuto stránku studia hodnotí o téměř dvacet procent hůře, než je celkový průměr, až po francouzské, kteří ji naopak vidí nejpozitivněji. Nicméně vysokoškolské studium je ve všech zemích spojováno s podnikáním nejméně, a proto lze jen těžko spojovat charakteristiky studia s hodnocením následné možnosti podnikání. Tato charakteristika pravděpodobně více souvisí s ekonomickou situací a byrokratickými bariérami než s kvalitou a oborem vysokoškolského studia.

V Norsku hodnotí přínos studia pro budoucí podnikání, jak už bylo řečeno, nejhůře, ovšem v ostatních charakteristikách jsou optimističtí. Čeští absolventi kopírují průměry celkového souboru s jedinou výjimkou – s hodnocením studia ve vztahu k podnikání.

4.3 Volba v případě opakování vzdělávací dráhy

Indikátorem celkového hodnocení absolvované fakulty a školy (a v obecnější poloze hodnocení celé vzdělávací dráhy) je jistě její potenciální opakovaná volba. Promítá se v ní jak zkušenost z dob studia, tak první poznatky z možností uplatnění se v praxi.

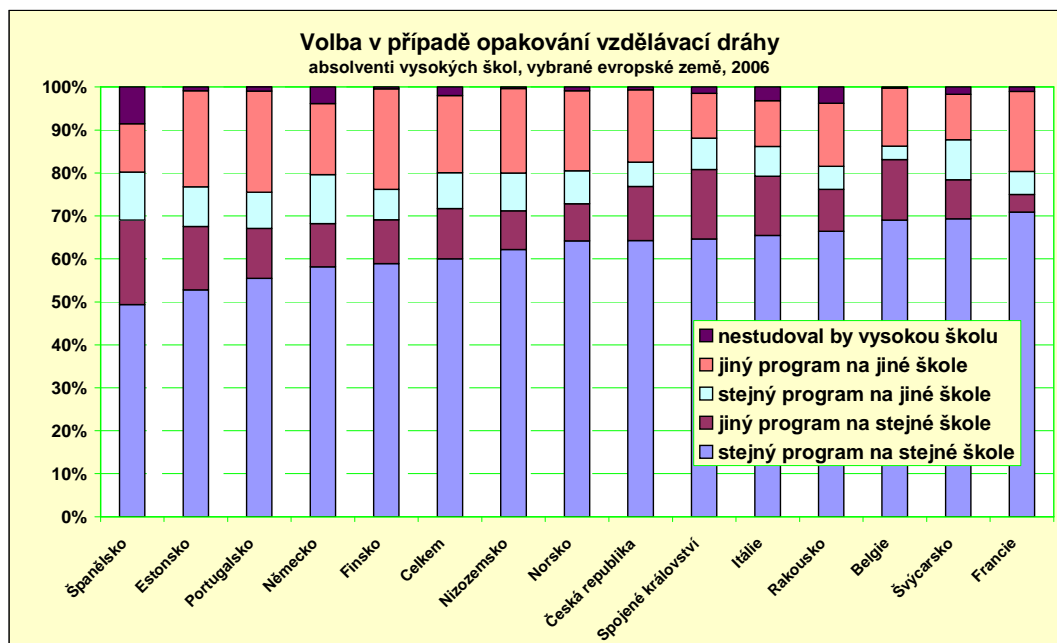
Zdroj: Šetření Absolventi škol, Retrospektivní šetření pracovních sil II., Výzkum uplatnění absolventů škol na pracovním trhu a kvalifikačních nároků práce, vlastní výpočty

Podle výzkumu z roku 2008 by stejnou úroveň vzdělání a stejný obor zvolily čtyři pětiny mladých absolventů vysokých škol. To je viditelný nárůst zejména oproti roku 1998 (téměř o 20 %). Zhruba 10 % by volilo stejnou úroveň, ale jiný obor. To naopak oproti minulosti znamená výrazný pokles (ještě v roce 1998 by tak učinil každý třetí). Pouhá 2 % si myslí, že studovat vysokou školu, případně její vyšší stupeň nemělo smysl a naopak téměř 10 % se domnívá, že mělo pokračovat v další vyšší úrovni studia. Jde samozřejmě zejména o absolventy bakalářského programu, kde si to myslí zhruba každý pátý.

Rostoucí spokojenost se svou volbou pravděpodobně úzce souvisí s kapacitou a ochotou vysokých škol nabírat větší množství uchazečů, díky čemuž je čím dál tím více mladých lidí schopno realizovat svoji první volbu. To je ostatně potvrzeno i dotazováním přímo studentů vysokých škol, kdy zhruba tři čtvrtiny z nich tvrdí, že studují obor, který si nejvíce přáli studovat. Navíc i tento údaj má rostoucí tendenci.

V porovnání s absolventy nižších stupňů škol jsou vysokoškoláci se svou volbou mnohem spokojenější. Přirozeně mnohem méně by jich uvažovalo o vyšší úrovni vzdělání, ale zároveň jsou také častěji spokojeni s volbou svého oboru.

Zpětné hodnocení volby studijního programu a možnost jeho opětovné volby bylo zkoumáno i v mezinárodním výzkumu REFLEX, kde bylo indikováno otázkou, zda by si absolvent v případě opakované volby vybral stejný nebo jiný program na stejné nebo jiné škole.

Zdroj: REFLEX, vlastní výpočty

V rámci všech zkoumaných zemí by tři pětiny absolventů (60 %) svoji volbu opakovaly beze změny, 12 % by zvolilo jiný program na stejné škole, stejný program na jiné škole uvedlo 8 %. Celkovou změnu, tj. jiný program na jiné škole, uvedlo 18 % absolventů a zbylá dvě procenta absolventů by vysokoškolské studium již nevolila.

Většina absolventů ve všech zemích by tedy svá studia opakovala. Výjimkou jsou ovšem španělští absolventi, kde by volbu studia opakovala méně než polovina absolventů, pětina by sice v případě možné volby zůstala na stejné škole, ovšem věnovala by se jinému oboru. Každý jedenáctý absolvent by si dokonce už vůbec nezvolil vysokoškolské studium. I v Rakousku a Německu existuje významná část absolventů, která svého studia lituje (přibližně každý pětadvacátý absolvent). Portugalští absolventi sice ještě považují vysokoškolské studium za přínosné, ale s vlastním studiem tak často spokojeni nebývají. Ve čtvrtině případů by k vysokoškolskému studiu opět rádi nastoupili, nicméně by vybírali z jiných studijních programů a jiných škol, než které absolvovali. Podobně a ještě hůře jsou na tom japonští absolventi – jen méně než třetina z nich by si zvolila stejné studium a téměř 40 % z nich by vybíralo z jiných oborů a škol. Naopak nejvyšší spokojenost vykazují absolventi ve Francii a Švýcarsku. Čeští absolventi v tomto směru odpovídají celkovému průměru.

5 Závěr

Z výše uvedených analýz vyplývá několik podstatných závěrů. Absolventi českých vysokých škol mají na trhu práce prozatím lepší postavení i uplatnění než jejich kolegové ve většině ostatních evropských zemí. Vysokoškolské vzdělání se v České republice opravdu vyplácí: absolventi mají nižší nezaměstnanost, kratší dobu hledají své první zaměstnání, mají vyšší mzdy, lepší sociální postavení i jistotu práce, častěji pracují ve vystudovaném oboru a celkově jsou se svou prací spokojenější. Hlavním důvodem této situace je jejich přetrvávající nízký podíl v pracovní síle. Zvyšující se počty absolventů teprve začínají přicházet na trh práce, a proto absolventi zatím nemají příliš velkou konkurenci. Vedle toho ovšem k jejich dobrému uplatnění přispívá rovněž kvalita a relevance jejich vysokoškolské přípravy.

Výzkumy ovšem ukazují, že rozdíly v uplatnění absolventů existují nejen mezi různými zeměmi, ale rovněž mezi absolventy jednotlivých vysokých škol. Způsobují je do jisté míry vnější vlivy, jako je například kvalita přijatých uchazečů o studium nebo situace na regionálním trhu práce, kam absolventi nastupují. Je však nepochybné, že rozdíly jsou ovlivněny také působením samotných škol.

Uplatnění absolventů je v každé zemi rovněž úzce spjato s celkovým ekonomickým vývojem a situací na trhu práce. Rychlý ekonomický růst, probíhající v České republice od roku 2004 (vstup do EU) až do roku 2008 (počátek ekonomické krize) a dynamika vzniku nových pracovních příležitostí proto vytvářely příznivé předpoklady také pro zaměstnatelnost (nízkou nezaměstnanost) a dobré uplatnění vysokoškoláků.

V důsledku ekonomické krize od konce roku 2008 dochází na trhu práce samozřejmě ke zhoršení postavení absolventů, zatím však není dostatek relevantních dat pro hlubší rozbor a hodnocení měnící se situace (seriózní hodnocení lze očekávat až na konci roku 2009). Důležitým faktorem se do budoucna nepochybně stane také probíhající masifikace českého vysokého školství a s ní spojený příliv ročníků se silným zastoupením vysokoškoláků na pracovní trh. Pouze pravidelné a důkladné analýzy a hodnocení přechodu absolventů ze škol na trh práce mohou dostatečně zřetelně upozornit na možnosti vzniku nerovnovážných stavů na pracovním trhu a oslabit problémy spojené s uplatněním vysokoškoláků.

Vybraná literatura

- Allen, J. a R. Van der Velden (eds.) (2008), *Flexible Professional in the Knowledge Society: General Results of the Reflex Project*, Research Centre for Education and the Labour Market, Maastricht University, Maastricht.
- CSVŠ (2006), *OECD Thematic Review of Tertiary Education: Country Background Report for Czech Republic*, Centre for Higher Education Studies, Praha.
- DECOWE (2009), *Preliminary Results of the HEDESCO Project – Large Scale Survey*, DECOWE, Lubljana
- Descy, P. a M. Tessaring (eds.), *Training and Learning for Competence: Second Report on Vocational Training Research in Europe. Executive Summary*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Durand-Drouhin, M. (1999), První výsledky a předběžné závěry tematické komparativní studie OECD věnované přechodu mládeže z počátečního vzdělávání do pracovního života. In: *Problémy přechodu mládeže ze školy do zaměstnání. Sborník ze semináře*, Národní vzdělávací fond, Praha.
- Hannan, D.F. a P. Werquin (2001), “Education and Labour Market Change: the Dynamics of Education to Work Transition in Europe. A Review of TSER Programme”. In: Descy, P. a M. Tessaring (eds.), *Training and Learning for Competence: Second Report on Vocational Training Research in Europe. Executive Summary*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Koucký, J., P. Kuchař, A. Bartušek, P. Voříšek a M. Zelenka (2007), *Závěrečná zpráva z dotazníkového šetření projektu REFLEX v České republice*, SVP PedF UK, Praha.
- Koucký, J., Ch. Meng a R. Van der Velden (2007), *Reflex Country Study*. Research Centre for Education and the Labour Market, Maastricht University, Maastricht.
- Koucký, J., P. Voříšek a M. Zelenka (2008), *Absolventi vysokých škol na pracovním trhu*. In: Aula, Vol. 16, No 2, pp. 1-10.
- Koucký, J. a M. Zelenka (2006, 2007 & 2008), *Postavení vysokoškoláků a uplatnění absolventů vysokých škol na pracovním trhu. Zprávy za roky 2006-2008*, SVP PedF UK, Praha.
- OECD (1993), *From Higher Education to Employment. Synthesi Report*, OECD, Paris.
- OECD (2000), *From Initial Education to Working Life. Making Transition Work*, OECD, Paris.
- OECD (2008), *Education at a Glance 2008*, OECD, Paris.
- OECD (2008), *Thematic Review of Tertiary Education*, OECD, Paris.
- Raffe, D. (ed.) (2001), *Comparative Data on Education-to-Work Transitions: Report of an International Workshop*, CES, Edinburgh.
- Shavit, Y. a W. Muller (eds.) (1998), *From School to Work: a Comparative Study of Educational Qualifications and Occupational Destinations*, Clarendon Press, Oxford.
- Shavit, Y., R. Arum a A. Gamoran (eds.) (2007), *Stratification in Higher Education. A Comparative Study*, Stanford University Press, Stanford.
- Schomburg, H. a U. Teichler (2006), *Higher Education and Graduate Employment in Europe. Results from Graduate Surveys from Twelve Countries*, Springer, Dordrecht.

- Teichler, U. (ed.) (2007), *Careers of University Graduates. Views and Experiences in Comparative Perspectives*, Springer-Verlag, New York.
- Wolbers, M. (2002), "Job Mismatches and their Labour Market Effects among School-leavers in Europe". In: Kogan, I. a W. Müller (eds.), *School-to-Work Transitions in Europe: Analyses of the EULFS 2000 Ad hoc Module*, Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung, Mannheim.
- Zelenka, M. (2008), *Přechod absolventů škol ze vzdělávání na pracovní trh*, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha.
- Zelenka, M., J. Koucký a J. Kovařovic (v tisku), "Education and Labour Market Entry in the Czech Republic". In: Kogan, I., M. Gebel a C. Noelke, *Transition in Transition. Comparative Analysis of Education and Labour Market Entry in Central and Eastern Europe*, Stanford University Press, Stanford.